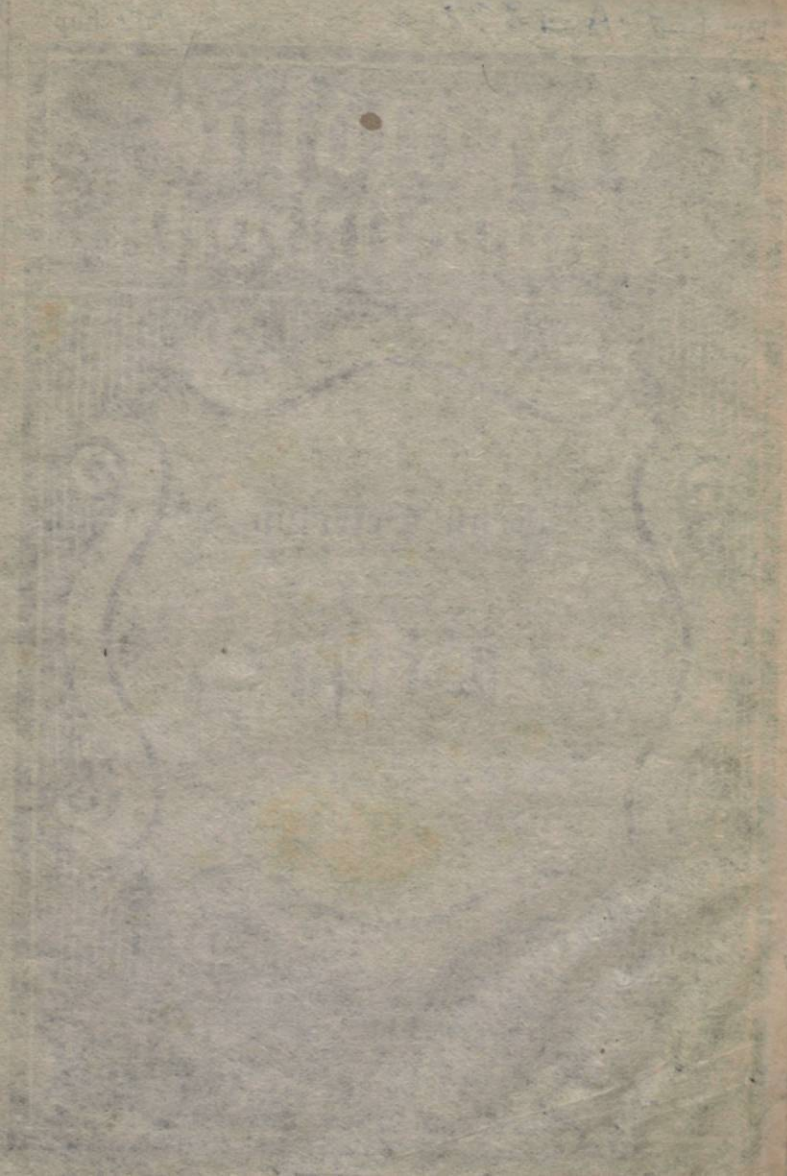

Üleüldine Raamatukogu

Ernst Peterson

Liisi

Helienbachi kirjastus
Tallinnas

A 4802

Ernst Peterson.

Ernst Peterson.

Liisi.

Tallinnas, 1914.

J. Lilienbachi Üleüldine Raamatukogu.

211.783.4.11911

11733

ENSV TA Fr. R. Kreutzvaldi nim.
Kirjandusmuuseumi

ARHIIVRAAMATUKOGU

97415

Siisi.

1.

Nagu fangelase wägewa läe wajutusel langes kogudus põlwile, et „Meie isa“ palwet lugeda, et oma wiimseid joowisid veel Rõigewägewama ette tanda ja tema käest oma nädalise elutee peale õnnistust ja õnne paluda. Tume tšahin, riiete tšahin, tšahane rõhutud õhtamine täitis natukeseks ajaks kirkut, sulas kofku sumbunud õhuga, mis hingeauruga, higi ja riiete mitmehaisulise lehiga, saapamääre ja tütarlaste odawa odööri ninasjetorkawa lõhnaga läbi oli imbunud, mille wastiku tundega heljum segu lämmastawalt, uimastawalt, inimese peale mõjus. Siit ja sealt tõusiwad ükshilud pead ülesse ja mõne minuti pärast seisis waitne, rahuline kogu jalul ja hakkas oma tuhande jalaga nagu muinasjutulil sajapealine elukas ukse poole liikuma. Ülewal koori peal kuulsid kōstri mängu, mille healesid aga keegi tähele ei pannud. Tungiti. Tungiti kiiruga, nagu ajaks jeda tuhandejalalist, sajapeaga elukat keegi wäewõimuga wälja. Minult mõned ükshilud oliwad oma kōhtade peale paigale jäänud, seljad wastu altarit pööranud ja waatasiwad ukse poole, kust tükid õuet ja lugemata peade hull, mis titsa ukse kōhal ijeäraniis tihe oli, neile filma paistis.

„Tere ka, Viiji!“ kuulis keegi noor neiu, kes juures tänawas pea ütsikult teiste tungijate järel seisis, enese selja taga tasast sügawat healt. Noor neiu pööris teretaja poole, pool wiltu. Ta oli kohkunud, ta näolt paistis küsimine: „Mäherdune teretamine see peaks küll olema?“ kui ta oma suurte hallide silmadega teretaja otša waatas. Teretaja oli neiu kae enese higisesse pihku wõtnud, mis külmalt teretatawa sõrmede ümber hakkas.

Neiu oli nii imestanud, et ta tättgi teretaja pihust ei julgenud wabastada.

Teretaja noormees seisis Kalda Viiji kõrwal ja waatas õnnelise, maheda naeratusega neiu otša, kuna ta tema tätt oma pihus edasi hoidis, mis neiuile juba piinlikuks läks. Pikalt tõmbas Viiji oma kae nooremehes higisest pihust välja ja lastis seeliku peale wajuda, kus ta teda salajas liigutas, nagu puhastaks ta higist. Noormees oli oma kae wurrude juure tõstnud ja lülitas neid nüüd pöidla otstaga ülesse poole.

Viiji läks näost punaseks, lõi filmad maha, õhtas ja pööris jälle firiku ukse poole, kuhu ta pikalt liikuma hakkas, ilma et ta enam kordagi nooremehes peale oleks waatanud, kuna läsi aga ikka weel seeliku pisut kareda pinna peal tasa edasi ja tagasi liitus, nagu puhastaks ta teda selle maheda tõdistamisega.

Viijile andis see juhtumine aga palju mõelda. Artur Mänd, Männiku praegune noor peremees, polnud teda iialgi enne niimoodi teretanud. Viiji oli küll temaga siin ja seal kofku puutunud, aga iialgi enne polnud ilus Artur teda tättpidi nõnda teretanud ja nõnda tema otša waatanud, nagu see

täna kiriku tänavas ja enne jumalateenistuse ajal oli siindinud.

Artur oli ennegi jellel kohal seisnud, kus ta tänagi oli; Artur oli ennegi sealt neiu de poole waatanud, aga täna wiibis ta waade wahetpidamata Liisi peal ja see pill oli nii imelik, nii iheäralik, et ta Liisile paha meelt hakkas tegema.

Aga Artur waatas ikka.

„Kas ja mu sulast Hiibit ka tähele oled pannud?“ rääkis kirikherra kantslist Hiibi lugu seletades. „Sest tema jarnast ei ole siin maal: ta on täiesti waga ja õiglane, kardab Jumalat ja taganeb kurjast ära!“ kuulis Liisi edasi ja püüdis ka täiesti waga ja õiglane olla ja kuulatada... Aga seal tundis ta, kuidas jala õht tema palet kõdistas, nagu roniksiwad seal peal imeõrnad loomad, ta puhastas palet käega silitades, lihtas juuste üksikuid karwasid, mis selle jala tuule puhumisest lahti oliwad läinud, rätiku alla tagasi, — ja ilma et ta seda oleks tahtnudgi, oliwad tema silmad parempool, ja ta waatas Arturi ilusat nägu, tema punakat palet, mida küll rohked tedretähed katkiwad, aga ometi mitte inetumaks ei teinud, tema juuri wurrusid, mis toredalt ligi kõrwadeni ulatasiwad, tema lihawat lõuga...

„Aga pista wähest oma käsi tema külge ja puutu kõigesse sellesse, mis temal on...“ kõlas jälle Liisi kõrwu; ta lõi silmad alla. Ta häbenes, õhtas...

Liisi oli wälja wärske õue-õhusse jõudnud. Puhas kewadine õht puundutas neiu huulesid, tungis tema rindu, ühines seal tema hingega, kosutas ja rahustas teda.

Seal tuli tooli-, seal leeri-õde, seal tuttam teretama; küsiti, räägiti, naerdi...

Kõik see halb tunne oli Liisil kadunud, mis ta kirikust oli saanud, ja kui ta kogemata veel selle peale mõtles, siis oli see kõik ta meelest nii pentsi, et ta naerma hakkas. Aga kui jutt küla inimeste ja noorerahva peale pööris, siis oli Liisil juba niipalju julgust, et ta teistele tüdrukutele ütles:

„Kas teate, mis nali mul täna kirikus oli?“

„Jäid tultuma?!“

Liisi ootas, kuni tüdrukute naer lõppes, ja ütles: „Kas teate? Männiku Artur teretas mind kirikus!“

Tüdrukud kufkusiwad korraga wagusi. Pisukenne ehmatusejoon läis üle nende palgete ja Liisile näitas, nagu paistaks sealt kadedus välja. Kuid see jummi kadus niisama silmapilksest, nagu ta sinna oli ilmunud. Endine naer ajus nende palgetele, ja Keeta noomis:

„Vaata ette! Ega's kirikherra muidu noominud, et...“ ta jättis lause pooleli ja mõtles: „Ei tea, mis Liisil karta, waene — ja pole ilus ka mitte! Aga, kes seda Arturi küll palju võib uskuda?!... Aga Kalda Liisi!...“ Ta tegi salaliku naeruse näo.

Liisi hakkas naerma ja teised ka. Aga Dja Miinale tuli järsku meele, kuidas Artur veel eila õhtul temale kõwa oli jostistanud: „Minu oma pisukene mujurussikene!“ ja Miina naeris ühes. Kangru Leena waatas aga Miina otja ja libedalt ütles ta: „Ena, Miina haigutab! Pole wist õõsel magada saanud!“

„Magasin nagu kott!“

„Kas Artur lastis?“

„Kelle Artur?“

„Eks Kalda Liisi Artur!“ wastas Kangru Leena.

„Minu?!“

„Seenal ju kade meel, et Artur enam seal ei käi!“ vastas Miina, kes äritatud sai.

„Wõi arwad sina, et ja Arturiga laulatatud oled?“ küsis Seena.

„Oh, ole minu asja!“ pahandas Miina, „ole mul asja, wa Artur! Kus õhtu, seal öömaja! Artur ka kedagi!“

Tüdrukud naersiwad kõik Miina sõnade üle. Miinale tegi see weel enam head meelt ja ta tundis, kuidas Artur eila teda jumalaga oli jätnud, et weel käsi walutas. Ta waatas Seena otsa, Seena naeris ka, aga mõtles: „misjugune tore koht on Männiku talu“, ja waatas Liisi otsa, kes ka naeris, aga kõike sedasama teadis ja tundis, mis teiselegi. Seal tuli Liisile jutlusest lause järsku meele: „Waata, kõik, mis temal on, olgu ju käes!“

Liisi ohkas.

2.

Kui Liisi omapoolsete inimeste seltsis koju läks, siis oli temal kõige selle imelise juhtumisega, mis kirjuses sündis, enam tegu kui tuttavate juttudega, mida tema pealsekandjelt kuulas.

Artur ja Arturi teretamine, need seisiwad tema silmade ees.

Ta oli küll Arturiga ennegi kokku puutunud, aga seda polnud Liisi mitte märkanud, et Artur teda oleks iseäranis teretada püüdnud või tähele pannud. Ka Arturi isik ei olnud teda enne sugugi huvitanud. Artur oli temale niisama palju olnud, nagu taewa pilved või metsa puud. Aga et Arturi iseäranis tähele panna ehk temast äritatud saada, see ei olnud tal iialgi enne mõttesse tulnud. Mis oli temal Männitu Arturiga tegu? Selle Arturiga,

selle kohta pealegi halbu jutte aeti: ta hulluda öösiti mööda küla ümber, olla oma teenija-tüdrukuga jalaelus olnud, nii et isa, kes ise kogudusewanem oli, poja peastmises tüdruku ära pidanud ajama. Ka teadis Viisi ise väga hästi, et Artur paari aasta eest Kangru Leena peigmees oli, nüüd aga hoolega Djal käib.

Viisi sai iseenele üle pahajeks.

„Niisugune!“ mõtles ta.

Ja just „niisugusega“ ei tahtnud tema mitte tegemist teha.

Viisi pidas enesest lugu. Ta oli peale wallafooli ka kihelkonnafoolis käinud; pidi aga selle enne õppeaja lõppemist pooleli jätma, sest ema oli neid wafetslapses jätnud, ja isa pidi tema kätte wäiksema lapse pärast koju perenaises wõtma; ise oli ta käsitööline, puusapp, kes nädalate laupa wahel koju ei saanud.

Kodune elu sundis Viisit warsti fooli unustama, kuid siiski asjata ei olnud see aeg temast mitte mööda läinud. Ta oli foolist hea lugemise-isu koju toonud. Ta luges pea kõike, mis talle aga kätte puutus, ja wahel pidi ta kahetsehes nägema, et töö tegemata oli jäänud, kui lugu väga huvitaw oli olnud.

Siis asus ta aga ennaft unustades töö kallale, hoolitses vähemate eest, jutustas neile loetud lugusid, ja ükfinda olles unistas ta jutu-kangelastest, enesele neid waimusilmade ette kujutades.

Nii elas Viisi kõige oma noorepõlwe iseenele ja oma perele ja ei märkanudgi, et ta suureks, sirgeks neitsiks oli kaswanud. Juba seisis leeriaeg temal selja taga, aga Viisi elas ikka iseenele ja oma perekonna jaoks. Kõik weeres nii üksluiselt,

labaselt, nagu peaks see ikka nõnda kuni surmani edasi kestma. Ja surma ta nagu ootasgi wahel. Jseäraniis tõsiselt mõtles ta siis surma peale, kui mõni tuttav oli lahkunud, wõi mõni õnnetu otja saanud. Tal ei olnud surma eest vähematgi hirmu ja pani wäga imeks, kui keegi seda nii ahastades kartis.

Nõige selle juures käis ta hoolega kirikus ja leidis sealt oma waguajale elule palju troosti, aga ka jõudu.

Nii kadus aeg, kadus nagu näppude wahelt koetaw lõng, ja Liisi arwas, et ta nii saab ka edasi minema. Aga minewal talwel jändis midagi, mis tema sisemisele inimesele teise tee andis, teda ümber pööris, tema teiseks tegi.

Minewal talwel oli isa ühe teise mehega kiriku alt kõrtsist koju tulnud. Mõlemad oliwad purjus, röömsjad, naljakad, ja isa oli teist wäimeheks-pojaks kutsunud. See teine polnud aga keegi muu kui Sepalaane Hendrik — leff, 45-aastane tollaka habemega ja widus filmadega mees.

Hendrik oli naeruse näo teinud, aga see ei olnud tema tollaka habeme, tema widus filmadega kottu-kõlas, oli isa ja Liisi otja waatanud ja naernud, nii weidrast naernud, et Liisil häbi hakkas selle kerglase wana lese pärast.

Seal oli aga isa Hendrikule peaga nikutanud, Hendrik oli pudeli põuetastust wälja wõtnud, Liisi juure läinud, pakkunud ja ütelnud: „Noh, eks joo ka, Liisi, ju ja mulle ikka tuled?!“

Liisile oli see weider, jalgade peal tippsiw, pistseste widus filmadega, tollaka habemega wanamees nii wastik, et tal kehast wärin läbi käis.

Pudel jäi Hendrikule pihku.

„Roh!?” küsis Hendrik.

„Mis?” päris Diisi.

„Wõta, wõta!” südandas isa tütart.

Diisi pööras lanna peal ümber ja kadus teise tambrisse.

Isa oli aga järele tulnud, Diisit noominud ja ütelnud:

„Loru, mis Hendrikul wiga! Rohi ja põld ja loomad ja puhas! Ela kui porsas täie molli juures!”

Diisi ei tahtnud midagi teada, ta wärises ja palus Jumalat.

„Ei selle lolliga pole täna midagi teha!” sõnas isa Hendrikule.

„Roh, pole sellest wiga midagi!” oli Hendrik wastanud, „ega siis sinu tütar üffinda emane ei ole: jeda puru on nüüdsel ajal küll ja küll!”

Diisit pani see lugu otse ehmatama. Ta oli küll loolis käies teiste tüdrukutega mängides kirjast paberist tehtud tanusid omale pähä toppinud, see oli aga kõik mäng olnud. Ta oli küll ka wahel selle peale mõtelnud: „Noormees, nii jumekas ja sirge... selge waatega... õrn, selge pale... siis on südames nii imelik tunne... siis... siis midagi niisugust, mida mõelda ei tea... ja siis sõit koju... uude koju... uude elusse...” Kuid see kõik oli paljas unistus olnud!

Alga seal tuli torraga see weider, tõntshabemega, widus silmadega, ära kuiwanud jalgadel nii terglasest kepstin wanamees onta wiinapudeliga tupp ja pallus juua. Ja weel need wiimased sõnad — need oliwad jämedad — toored!

Diisi hakkas siis nutma, teotuse ja jälkuse pärast, surus pea wastu patja ja lussus.

Tal oli enesest, oma noorestpõlvest, emast, isast lahju, kes teises toas magas ja norises.

Esimest lorda pärast ema surma nuttis Viiji nii haledasti. Väikene kümneaastane õde, kes selkorral tema kõrval magas, ärkas ülesse, istus ühelt peast jängi äärele, oli kohkunud ja värises. Kui ta aga tundis, et Viiji tema kõrval alles magas, laskis ta Viiji juure, puges tema külje alla, hakkas kahe käega ta kaelast kinni ja mõdises.

„Mis sul on, Kaie?“ küsis Viiji waigistawalt.

„Meie Riisu sai Hansupere Muri käest hammustada!“

„Ole wagu! See oli unenägu. Pole midagi!“ trööstis Viiji.

Kaie aga hakkas weel kõwemini ümber kaela ja sosistas ehmatanult:

„Kuule, kuule, Muri uriseb!“

„Ole wagu, pole midagi! Ma magab ja noriseb!“

Laps jäi pisut waguks, ütles aga siis, nagu ei usuks ta Viijit:

„Aga — kes niisus?“

„Pole midagi!“

„Aga meie Riisu sai haiget!“

„Kulla laps, ole rahul!“ sosistas Viiji ja hakkas Kaie nagu pisutest last kushutama.

Viiji aga ei maganud mitte. Häbi ja enesepõlgus oliwad väga tugewad tema sees.

„Siis wana Lepalaane Hendrik tuli mulle kosja!“ sosistas ta iseenele.

Ta katsus teda küll unustada, kuid see ei kadunud tema meelest.

Aga ometi tundis Viiji, et ta hulgaft teistest

mitte halvem, rumalam, inetum, ifegi waesem et
olnud.

„Ja Lepalaane Hendrit!“

Mida rohkem ta seda arutas, mis just Lepa-
laane Hendrit temale kosja oli tulnud, seda roh-
kem tundis ta, misjугuses seisukorras tema kui
neitsi oli. Mitte iseseisew inimene, waid asi. Mitte
see, kes tahab, waid seda tahetakse.

„Just kui loom!“

Ta tundis, et ta midagi elu sees tegemata oli
jätnud, mis oleks pidanud ära tehtud olema. Aga
mis see wõis olla, seda ei mõistnud ta ifegi.

„Mis, ja tahad siis wanaks tüdrukuls jääda?“
oli isa teisel päewal küsinud.

„Jsa!“ oli Siisi paluwalt, noomides wasta-
nud.

„Mis isa!“ pahandas see, „ega's isa sind ifka
wõtta ei wõi! Mis Hendritul wigaga? Ei tea, kes
tuningapoeg sind ifka wõtma tuleb!? Küüid nina
kärssus, moff ilbatil: ei ma lähe! Waata ifka, pä-
rast jookseb kas wõi orki, kui aga ühe kätte peaksid
saama... Siis rada taga! Loru!“...

„Jsa!“

„Pea suu oma isaga!“ pörutas wana, sülitas
ja läks töösse.

Siisil seisis see lugu aga ifka meeles. Mida
enam ta selle üle arutas, seda enam hakkasiwad
ta silmad sätendamata, paled lõiwad roosamaks ja
eneses tundis ta, kuidas weri temas paisus, rind
lõigemata lerkis. Hakkas ta kirikusse minema ja
ennast riidesse ehtima, siis oli ta kirstu kallal
rohkem aega paigal, kui ta enne oli olnud. Ta
walis riideid, pearätikuid, waatas järele, misjугune
talle rohkem lohtaks, misjугune enam meeldiks. Is-

tus ta aga kodus, siis olivad tal tihti riided käes kohendada, pani neile ebemeid ja nipliseid külge. Pühapäeva-õhtutel läks ta alla külasse ja võttis nooremate mängust osa.

„Kasda Liisi hakkab ka elama!“ naersivad teised.

M külas oli ta Arturiga kofku puutunud, aga sel polnud mingijugust tähendust.

Minult niipalju oli Liisile nagu meele jäänud, et Arturil pidad wurrud ja tugew kael, et ta rõõmus noormees, tubli tantšija oli olnud, aga muud ka midagi.

Ja nii oleks lugu ka jäänud, kui mitte korraga kirjikus see rahutus, see teretamine!...

„Oh, oleks Artur mõistlikum olemat!“ kaebas ta ohates, kui ta kodus uusi riideid jälle paigale pani. Siis lohkus ta aga oma mõtete juurest tagasi: „Wõi temajugune ikka...“

Ta jättis mõtte pooleli.

3.

Harilised igapäewased tööd wõtjivad Liisi oma unuwasse hõlma. Aga nii kuidas ta ka pühapäewast lugu katsus unustada, pidi ta ometi oma wastu tahumist tundma, et Arturi pilt imesagedasti tema silmade ette tõusis. Ta nägi teda, kuidas ta kirjikus poolwiltu nagu wargsi tema otja oli waatanud, ta nägi tema keerutatud wurrusid, tema punetawat palet, tema iseäraliselt õõgawaid, ihaldawaid silmi. Mida rohkem ta seda nägi, seda rahutumaks ta ise läks ja seda rohkem tõusjivad ka pildid endisest ajast tema mõttefujutusesse: ta märkas, nagu oleks ta Arturit juba enne seda aega näinud, korra seal, korra teal, ja talle tuli ette, nagu oleks Artur juba ühekorra teda enne kirjikus niisama waatanud.

„See wist oli palwepäewal! Ei, suurel-reedel... wist kihawõtte esimesel pühäl...”

Ta ei saanud aru, mis see pidi tähendama. Nagu kiuste tuli nooremehe kaju jälle ja jälle, ja ikka ja ikka temale meele, ja mida rohkem ta selle üle pahandas, seda selgemalt, seda tungiwamalt see forbus.

Ja wiimaks hakkas see teda waewama, muutus hingepeinaks. „Issand Jumal!” õhkas ta sagedasti, „mis see nüüd olgu!”

Et sellest piinast peaseda, katsus ta muude asjade peale mõelda; ta tuletas enesele loetud juttude kangelasi meele, et aga sellest wihatud kujukst wabaneb, aga juba seal seisis tema jälle neiu waimu ees. Nagu tulise kiiluna tungis ta tema mõtete wahale ja ajas kõik kogunenud pildid teine teisale laiali, ja sellesse tühjusesse ilmus torraga keeratud kihwadega, punetawate palgedega, iseäraliselt õõguwate silmadega noormees, kelle waade sõelawa põles, nagu pimedas olewa metslooma pill, mis teda wärisema ajas.

Liisi katsus Arturist kõige halwemat mõelda.

„Tema ka kedagi! Riisugune! Just kui...”

See lahutas teda, aga mitte kauaks.

Juba nägi ta jälle Arturi filmi, wurrusid, palgeid.

„Noh, mis see nüüd olgu!” taples Liisi iseenejega. „Ega ma ometi rumalaks ei ole läinud?!... Ara tehtud!”

„Ara tehtud?! — Ara tehtud? — Ara tehtud??” mõtles ta — ja salahirm tuli talle peale.

Ta hakkas palwetama.

„Kiusaja!” õhkas ta. Jah, see oli kiusaja. Ta hing wärises. Aga ka palwe ei awitanud.

Nagu haige, kes uneta öid kardab ja woodit ihtab, aga teda nähes wõdijema hakkab, nii oli lugu ka Liisiga: mida enam ta nooremehe pilti kartis ja rahu igatses, seda jägedamini tõrjus see kuju tema ajudes; see oli nagu tema ajudega, tema enesega kottu kaswanud, üks jagu temast enesest, mida wõimata oli tema seeft wälja tõkuda.

Nii jõudis nädal lõpule. Laupäewa õhtu oli kääs, Liisil oliwad loomad talitatud; puhkaks pestult, puhkad riided seljas seisid ta nüüd oma pisukeste toa ukse ja waatas wälja.

Jäa oli kaugemal töös, pisemad lapsed kõik juba kottu wäljas teenimas; ta oli üksinda.

Päewal oli pisut vihma sadanud. Hall kewadine öö laotas ennast üle lehtawa looduse laiali ja wõttis tema oma niiskesse haudumasse kaisju. Saladusline auruwineet heljus all küla pool karja ja heinamaade peal, kust õige tajaft konnade krooksumist kuulsus. Üksit kahwatu tähetene waatas aeglaselt ärkawa looduse peale. Paistis, nagu ei oleks tema taewalik silm mitte kõige sellega nõus, mis siin kewadises kirglikes looduses tehtakse.

Liisi waatas kaugusesse. Ta silmas tähti, waatas öö halluse sisse, nägi seda saladuslist aurufogu, — kõik see aga ei huvitanud teda.

Ta tundis igawust.

All küla pool kuuldi poiste laulu ja löötpapilli maitseta heli, mis kohate, tükseldatast ja tumedast küla ja kalda sauna wahelisest hallist uduft läbi tungis.

See külapoiste laul tõi järsku jälle tema hirmufujutuse filmade ette.

„Helde Jumal, mis see ometi peaks olema!“
õhtas ta salaja. Jähe tunne käis tema liigetest

läbi. Ta ruttas tuppa, lükkas ufssele riitvi ette ja istus aseme peale, kuhu ta ka pärast lufjudez wajus.

Ta oli nagu ifeeneseft ära. Mifs ta nuttis, seda ei teadnud ta. Aga pifarad, need woofafiwad nii ifeeneseft, nii armjalt, et ta neid jugugi tagafi ei hoidnud. Ta nuttis kaua. Wiimaks tundis ta eneses fergitust, jüda nagu oleks rahulifemaks läinud, ta fai mõtelba.

Ta elu weeres nagu hall aur tema filmade eest mööda. Nii ühetajane, nii wormita oli see olnud. Ilma äritusteta, ilma ihaldusteta, ilma püüdmitseta oli elu mööda weerenud. Nagu unenägu oli see olnud. Ja nüüd korraga oli ta ihkama, püüdma, tundma hakkanud. See oli aga walus, see käis kõige jelle wastu, mis temal enne jelle unenäo sees nii armas oli olnud.

„Oh, oleffin ma ka mees olewat!“ käis tal korraga mõtteft läbi. „Siis teaffin ma, mis ma kätte wõin faada. Aga nüüd! Nüüd ole ja pillata, ilma enefetahtmifeta müüa, tõugata!“

Viifis tõufis korraga nagu wiha millegi wastu. Ta tundis, kuidas ta õladel koleraske koorem lasus, milleft ta lahti peaks faama. Ta tundis, et ta seotud, köidetud oli. Ta mõte nagu puuris kufagile auku fiffsje, kufst walgus peaks paistma hakkama, aga ta tundis, kuidas finna kuidagi atwauz ei tahtnud fündida; aga paistis ometigi, nagu lähets talle midagi felgemaks, nagu näeks ta; aga iffa oli see segane ja pime!

„Oleffin ma mees olewat,“ arutas ta, „kas siis istuffin ma fiin? Mul oleks oma töö, oma talitus! Aga nüüd — nüüd istun ma... ootan nagu midagi. Keda? — Dri!...“

Raua ta nii seal unistas, ei teadnud ta. Korraga armas ta kuulvat, nagu astuks keegi õues.

Ta pidi ukse juure jooksuma, selle lahti võtma, sest isa võis tulla, aga ta jäi seisma ja kuulas: kõik jäi vaigusi.

Ta kuulas unesti.

„Mis see pidi olema?“

Ta kuulas hoolega: kõik vaikis. Ta lastis jälle aseme peale; seal tundis ta, nagu wabiseks põrand, nagu käiks ometi keegi väljaspool maja. Tasane mõdin läis tal üle selja.

„Kes see peaks olema?“

Jälle tõusis ta ülesse: ta jalad olivad nõrgad, jüda peffis... Kikwarwul läis ta afna juure ja püüdis sealt piida takka wälja waadata, mida aga afna kerge higi segas.

„Redagi!“

Ta waatas weel.

„Redagi!“

Ta sai julgust, lükkas afna lahti ja pistis pea wälja. Wilum õh! puudutas ta paljast laela ja paljaid läewarfi... see oli nii armas.

„Kes on?“ küsis ta tasase kartliku healega natukene maad toast eemal kashawate lepapõõsaste poole hiiüdes.

Wastus jäi tulemata.

Siiski sai julgust.

„Kes on?“ küsis ta kõwema healega ja pidi ise juba naermagi hakkama, kui keegi tasa hiiüdis:

„Si-i-i-i!“

Siiski tõhtus. Aga see tõhtumine ei ajanud teda mitte kartma. See „Siiski“ kõlas nii mahedalt, see oli nii magus, sulaw basfiheal, nagu naljataks keegi

temaga, nagu oleks see hea sõber olnud, kes tema üffitu hingesse usaldust, hellust waldas.

„Mõni külapoiss teeb wigurit,“ mõtles Liisi, tõmbas afna loomale ja küsis häbelikult:

„Kas oma wõi wõõras?“

„Nagu sajad joowivad!“ oli tajane sügaw wastus.

Tahmata hakkas ta naerma ja tõmbas afna finni. Rahutult, äritatult läis ta toas edasi-tagasi. Ta jüda peffis.

„Kes see küll peaks olema?“ arwas ta, ja et ta küllma oma lehas tundis, otsis ta suurerätiku ülesse ja wiskas õlalele ning tõmbas jelle kõwasti enese ihu ümber. Viisile oli see imelik, et keegi nüüd siin afna all oli, kuna jeda enne ialgi ei olnud näinud ega kuulnud.

„Aga kui see Artur on?“ läis korraga ta hingest läbi. „Just tema heal! Aga mis ta siin peaks waritjema? Ta oleks ju Djale wõi Rangrulle teiselt poolt küla otsast läinud: see on sealt poolt hoopis ligem! Mis pidi ta siia jõe taha otsima?“

„Oh, oleksin ma ometi küsinud, kes ta päriselt wõis olla, ehk oleks ütelnud!“ kahjatses ta.

Uudishimu ajas teda afna juure. Kõik oli aga waguji. Ta liikkas jälle tase-tasalesti afna lahti ja waatas wälja. Nagus lewadine õhk tungis juure hooga tuppja ja täitis Liisi rinda karastawalt ja wärskendawalt. Läbi lepike wirwendas tajane weepind.

Ta kuulas hoolega. All külas hüüdis lõõtsapill. Liisi lõhitas.

Lepiku wõsadikus lõhitas ka keegi tase, nagu narriks ta Liisit, mille sekka jõetildri kumuw kisa jegas.

Liisi ei teadnud, mis teha.

„Mis ja varitsed seal?“ küsis ta järsku.

„Sind!“ oli naeruline vastus.

„Kes ja oled?“

„Kristiinimene!“

„Mis ja tahad?“ küsis Liisi julgemaalt. See mäng oli talle meele järele.

„Ei midagi!“

„Mis ja hulgud siin?“

„Mul ei tule uni peale!“ vastas mõõras ja tuli mõsadiust wälja.

Liisi tõmbas akna järsku kinni. Akna taga oli ... Artur!

Liisile tuli jälle hirm peale.

„Wõta lahti!“ palus Artur tasa.

Liisi ei wastanud.

„Wõta lahti!“ sõnas Artur paludes.

„Mis ja lõhub!“ taples Liisi pahaseks saades. Temale oli Arturi teguviis korraga wastikuks läinud.

„Ei ma lõhu midagi!“ vastas Artur ka nagu tagasi lohkudes.

„Mis ja siis tahad?“ päris neiu ikka enam pahaseks saades.

„Mul oli sulle midagi anda. Tädi saatis! Säh, siin ta on!“

Ta näitas pakifese jarnast kompsu.

Liisi ei teadnud, mis teha. Ta wiimistas.

„Ära ometi kena ole, Liisi!“ noomis Artur.

„Ega's ma mõrtjulas ole! Säh, võta ometi vastu!“

Rahulaselt awas Liisi akna. Artur ulatas pahema käega kompsu kätte, pani aga ka kõhe kiiunar-nuti akna wahese, nii et neiu seda enam kinni ei saanud tõmmata.

„Tere ka, Liisi!“ Artur pakkus kätt.

Pikalt sirutas Liisi käe vastu, mis tuni poole täewarreni rätiku alt paljalt wälja tuli.

Artur pidas Liisi kätt natukene aega pihus ja pitjitas seda.

Liisi süda kihwatas. Ta tõmbas käe tagasi ja waatas kompsu. Seal olivad kompwekid.

Ilma et Liisi mõteldagi oleks saanud, wirutas ta kompwekid Arturile tagasi.

„Häbemata!“ hüüdis ta, „kelle arwad sa minu olemat!? Oja Miina, wõeh? Kangru Leena, wõi!?“

Ja teisel filmapilgul oli aken kinni.

4.

Pahaselt, oma hinges enese teotatud tundes, läis Liisi mööda tuba.

„Wõi nii, wõi naa!“ rääkis ta eneses, „wõi tema arwab minu niisuguse olemat!“ Ta oli pahane, et pea nutma hakata, aga ta hoidis seda tagasi.

Tasa koputati akna pihta.

Liisi ei pannud seda tähelegi.

„Liisi!“ hüüdis Artur nagu lepitades.

See äritas aga Liisit weel enam. Ta jooksis akna alla ja hüüdis wihaselt:

„Katsu, et sa ennast siit foristad! Gulgus!“

Artur osti aga wagane ja sosistas:

„Liisi, ma tahan sinuga natukene rääkida!“

„Kui sul ühe ausa tüdrukuga midagi rääkida on, siis ära hirmuta ööjal!“ taples Liisi. „Müüd ei ole mul sinuga midagi tegemist!“

Artur mõtles natukene aega... siis kergitas ta jumalaga-jätmiseks mütsi ja... läks.

Liisi oli akna alla pahaselt seisma jäänud ja waatas õue, kus Artur pikalt lewadise õõhhamari-

fuga ühte julas. „Niisugune tüütus!“ tuli Liisil juust, siis läks ta ajemele ja heitis puhkama.

Tal oli väga hea meel, et ta selle hulguise minema oli saanud. Ta oli otse waimustatud selle üle.

„Las ta õige näha, misugused need tõsised tüdrukud peavad olema,“ sõnas ta iseenesele. „Wõi tema arwab iga neiu niisuguse olevat nagu Dja Miina. Wõi tema tuleb minuga ka mängima! Kui ja aus pois on oled, siis tule siia, räägi oma asjad ära ja siis näeme, kui tugele...“

Ta mõtteläik jäi torraga seisma: ta silmade ees seisis Lepalaane Hendrik oma wiinapudeliga...

Ta oli kirikus oma mõtetega... Artur...

„Heldese, mis minuga on?“ õhkas ta. „Püha Jumal, mis minuga on?! Meie Isa, kes Sa oled... Riisaja...“

Ta tõusis woodist ülesse ja läks atna juure. Väbi niiskets läinud klaasi märkas ta õues paberitükki. Ta pühtis higi atnalt sõrmedega ära... õues lamasiwad laialipillutud kompvekid: Artur oli need sinna jätnud. Ta sükkas atna lahti ja hingas wärset, elustawat õhku. Ta jäi rahulikumaks.

„Ma olen natukene tormakas,“ mõtles ta. „Päris tormakas! Keda ma kardan? — Iseennast! Mis on Artur mulle kurja teinud? Ma haawan teda sellepärast, et ma enese nõrkust tunnen. Ma teotan teist ilma põhjuseta, paljalt teiste tühjade jutude põhjal!“

Liisi tundis, et ta teist asjata oli haawanud.

„See on ju minu oma nõrkuse tundmine... Mitte rääkida ei tohi ka teise inimesega, kui juba halba selle all ei mõelda. Niisugused meie oleme!“

Siisi pidi enese üle naerma: nii lapsif-rumal oli ta oma meelest! Ta tundis enese Arturi vastu nagu kohustatud olevat oma wigu parandama...

Warsti kadus õuest hämarik. Koit oli Hämariku käest taewa-isa lambi vastu wõtnud ja ruttas jeda üle sinawa wõlwi kandma, et inimesed näeksid oma talituse toimetada, oma teofäiku edasi jatkada, et omamoodi laebada, nutta ja rõõmustada.

Siisi pani enesele riided ümber ja läks lehma liipsma.

Alma alt mööda minnes nägi ta laialipillatud kumpwekka. Ta pidi juba korra kumardama, et neid ülesse wõtta, aga jättis selle tegemata.

Behm oli juba liipsetud ja karjamaale aetud. piim kurnatud ja püttidega külmatambriisse riinuli peale pandud, kui Siisile meele tuli, et täna pühapäew on. Ta läks ruttu õue, korjas laialipillatud kumpwekid ülesse ja wiis tupp, kus ta need laualasti ära peitis.

„Küll võib aga inimene rumal olla,“ pahasdas ta, „praegu on pühapäew; inimesed lähewad kogemata mööda, näewad siin neid ja — tühi jutt ongi käes.“

Et küll aega weel kiriku minemiseks oli, hakkas ta ennast siiski juba riidesse panema.

Ta waatas ühte riidet, silis teist, walis rätikuid ja jakkisid: üksigi ei tahtnud täna hästi kõlbada, üksigi ei olnud temale täiesti meele järele.

Ta sai ise sellest weidrustest küll hästi aru, aga sellegi poolest ei jätnud ta riiete walimist järele.

Ka kirikus ei olnud ta enesega rahul. Rahulikult hakkas ta palwet lugema, aga juba oliwad ta mõtted mujal. Ta püüdis pihitõnet tähele panna. aga seal oliwad mõtted mujal: ta oli Mäe Anu

pikkade narmastega siidivätkut vaatunud ja märkanud, et selle nurg mitte äieti selja kiskkojal ei seisnud, vaid enam parema õla pool. Sealt parema õla pealt oli ta waade ikka paremale poole kalbunud, ja viimaks nägi ta enese filmade ees meeste lainu selgajid ärapäevatanud mustjate kaadadega...

„Ta ei julge täna kirikusse tulla..." arvas Liisi.

Kogudus langes põlvile. Ka Liisi kumardas pingi wahale ja kordas kirikherra sõnu.

„Jesand halasta!"... Kui südamesse käis see mae, hale piis. Liisi tundis, kuidas ta süda kõrgemale, kõrgemale kerkis. Kui hea, kui armas, kui tööstiv oli see tema walutawale südamele.

„Jesand ha—a—la—a—sta—a!" laulis ka tema wärisewa healega.

Liisi rätik oli pisut wiltu wajunud. Ta seadis seda. Juuksesalt oli nagu lahti läinud ja tõdistas tema paremat palet. Ta tõstis oma parema käe ülesse, et seda tagasi lükata... seal langes tema pill edasi... edasi... ja teisel pool seina ääres seisis... Artur. Ja see waatas tema peale. Nende waated langesiwad kokku... Liisi läks tahtmata näost punaseks.

„Miks seisis Artur just minewa pühapäewase koha peal? Ta teab ju küll, et ma temale kompileid tagasi wiskasin... ja jälle on ta seal!" pahan-das neiu.

Ta katsus jultust kuulata, aga see oli asjata waew: ikka ja ikka lätsiwad ta mõtted laiali ja ikka ja ikka pidi ta uuesti oma mõtteid koguma.

„Saab näha, kas ta mind jälle teretab, kui ma juure tänavasse lähen?" otustas Liisi.

Ta waatas Arturi poole, nagu otsiks ta tema palgest wastust. Artur seisis aga seal tõsine, nagu ei tunneks ta seda, mis Liisi mõtles.

Kui kirikuteenistus lõppes, ja Liisi suure tänawaše asus, siis tuli Artur ja teretas teda jälle. Aga see teretus oli nii tõsine, nii loomulik, et Liisi üsna ära punetas. Ta ei teadnud, kuhu ta waatama peaks. Kui ta aga oma kae nooremehe pihust oli wabastanud ja ülesse oma ümber waatas, siis nägi ta enesest mitte kaugel Oja Miina ja Kangru Leena seiswat. Nagu kottuleppimise järele oliwad nad sinna ilmunud, et tähele panna, kas see õige peaks olema, mis Liisi minewal pühapäewal rääkis, et Artur teda teretanud. Kui aga Artur teda nüüd jälle teretas, siis arwas Liisi märkawat, nagu waataksiwad Leenat-Miinat teineteise otja ja nagu oleksiwad nad naeratanud ja küünarnukiga teineteist puudutanud.

Liisi tundis, kuidas ta süda sees kihwatas.

„Mis arwawad nemad endid olewat!“ pahasdas Liisi. „Wõi ei tohi mina Arturi ka teretada?!”

Kui ta jälle Arturi otja waatas, siis nägi ta, et selle filmad tema peal ilma pilketa wiibisiwad, kus juures nad taja sätendasiwad, ning tema wurrude otjad oliwad nii rõõmsalt ülespoole pöörnud.

See julgustas Liisit, julgustas teda nende üsannetute, Leena ja Miina wastu, kes seal pilkawalt oliwad naeratanud.

„Wõi siis mina olen niifangele halb nende meelest, et ma seda wäärt ei ole, et Artur mind teretaks!“ arwas Liisi pahajest. „Misjугused inimesed! Wõi siis mina ei ole seda wäärt, et Artur mulle kätt annaks! Kas siis Artur juba nende päralt on?“

Mida rohkem aga Liisi seda mõtet enesele ette seadis, seda pahasemaks sai ta Leena ja Miina peale. Ta südamesse tõusis isu nagu vihuti neile näidata, et tema rohkem väärt on kui nemad, ja et Artur temast ikka rohkem lugu peab kui neist, ehk tema Arturile küll kompvekid tagasi oli wi-rutanud.

Kirikust välja tulles ei läinudgi ta enam Miina ja Leena juure, waid rattas kohe koju.

5.

Wainne, see kewadine õhtu laisutas kaswawat loodust. Pilwed tilgutasiwad õrna vihma roheli-sesse maariippe ja koputasiwad taja ja magusalt nullas uinuwate eluidude pihta, nagu lausufsiwad nad neile nõiduslikelt, et nad mustast nullast ülesse peaksiwad tõusma loodust ilustama, aga mitte üks-nes ilustama, waid ka magusa armastusega täitma. Ja pistis ka lilleneitsikene oma terawa ninakese lativate emalehtede wahelt välja. Wainne õrn taewa laste pesi tema unise näokese mullatolmuist puhtaks ja õnnistas teda unistawale elule, mida suwised palawused pidiwad karastama, teda sügisesele pudenewale seemnese pühendama. Loodus nagu märkas lilleneitsikese saatust juba kewadel. Nii meelitawalt, petwalt kutsus ta teda linnulaulu ja sooja vihmaga muru alt välja, nii ilusaks kujutas ta tema filmade ette elu. Ja lillekene sirgus. Lehekese lüftis ta lehekese kõrwale ja sirgus ja sirgus. Ml, lille juurte wahel, magas aga salajal uinuwal liblikatõul ja nägi magusat und tulewikus heljuwast tuhandest kirjust diest ja sellest tööst, mis temal liblikana õite kallal täita tuleb, ja kuulas lepikust helkiwat sadade lindude salajäristamist. Wainne see kewadine öö laotas aga,

nagu õnnistaja ema, oma pehmed käed kõigi nende üle, et kõigi neid ühisele tööle meelitada, jaata.

Viisi istus unistades lahtise afna all ja vaatas loodusesse. Ka temas kees uus elu: elu elule. Ka tema hingesse oli jõe kavadine vihm wargi tuffunud.

Ejiti ei saanud Viisi sellest aru, aga nüüd... nüüd hakkas ta midagi märkama... Ta märkas ja fohkus ka ühes. Ta tundis nüüd selgesti, et Artur temale mitte paljas külapoiss ei olnud, mitte paljas Männiku wöölmündri poeg, waid midagi rohkeemat, palju rohkeemat: midagi niisugust, mida ta ei Leenale ega Miinale ei tahtnud anda, ei kellegile siin ilma peal.

Aga seal juures aimas ta kurwalt: Artur oli temale liig kaugel: ta oli juure-taluniku poeg, tema aga waeke puussepä tütar.

„Aga Artur? Ehk wiib ta kõik jelle kangekaelselt läbi — jätab oma isa ja ema maha ja hoiab oma...“

„Mitte iialgi!“

Aga ometi ei saanud Viisi oma mõtetest lahti. Ta tundis küll nende ihade tühjust, aga neist lahkuda ei tihtanud ta mitte.

„Ühel päewal tuleb ometi Lepalaane Hendrik,“ tuli neiu korraka filmade ette, „ja kui just mitte tema, siis keegi niisamasugune...“

See oli Viisile wastik.

„Misjugune wägiwäld!“

Ta tõmbas afna kinni ja heitis puhkama.

Wäewalt oli ta silmad kofku wajutanud, kui tajane kohin teda ärkwise ajas.

Ta tõmbas rätiku ümber ja läks afna juure. Aga kuidas fohkus ta ära, kui ta afna alt Arturi

leidis. Ohmatanult lõi ta enese afna kõrwale seina ääre.

Artur astus üsna afna ligidale. Teda nähti kuulawat. Siis koputas ta tajakesti.

Viisil käis tajakane wärin üle teha. See ei olnud aga mitte ahastuse, hirmu wärin, see oli isesugune, nii imelik, nii wäsitaw, kui ta liikmed taja wabisesiwad. Ta hingas sügawasti ja taja ja püüdis oma jiiiolemisest nii wähe kui wõimalik teada anda.

Et Viisi midagi ei wastanud, siis pani Artur kõrwa afna ääre, üsna klaasi ligidale ja kuulas. Ta lihaw pale wajus wastu külma klaasi tajakeks, nagu oleks ta pressitud olewat, ja Viisile paistis, nagu tunneks ta selle palge soojust.

„Mis ta ometi peaks jia otsima!“ ahastas Viisi ja wabises.

See higi tõusis tal üle terve ihu.

„Viisi!“ hüüdis Artur taja. „Viisi, wõta aken lahti, mul on finule midagi kõnelda!“

Kui mahe, usaldaw ja sügaw-jäme oli see heal!

Viisi ei teadnud, mis teha.

„Viisi, ega ma sind ometi ära ei murra,“ rääkis Artur noomiwalt, „ära ole ometi niisugune imelik... Ega sa mõni nonnikene ei ole!“

„Mis pean ma ometi tegema?“ mõtles Viisi.

Ta terve sifemine inimene oli iseenešega riius. Küll ei arutanud ta sisetiikisust, ei lütkinud ühte arutust teise otja... ei, selleks ei olnud tal aega, rahu... Ta mõtles enam ihuga, werega, kui peaauga, selle ärawäsinud, juba teist ööd uneta olnud peaga, mille peale weel kewadine õht nii sulatawast oli mõjunud, teda lindude salajane sibišamine wangi wõtnud, teda tärfawad rohutained oma

magusa lõhnaga ülesse wirgutanud, teda õnnistaja ema, lewade, oma õrna käega pehmelt paitanud.

„Viisi, kui sa niisugune sõge oled, siis on see viimane lord!“ sõnas Artur...

Korraga seisis Viisi filmade ees wanadlane, widus filmabega, pisut magusalt naerataw wastif meesterahwas... Viisi tundis teda... Ta ei teadnud isegi, mil ta afna juure oli läinud, selle konksust awanud ja rinnuli enese afna peale lastanud. Kõik see ei olnud sugugi nii hirmus, nii pöörataw.

Artur andis Viisile kätt, hoidis seda natukene aega oma pihus, lastis aga warsti lahti ja sosistas: „Viisi, ega sa minu peale pahane ei ole!“

Viisi tõmbas juure rätiku õlade ümber loomale ja sosistas niisama tase: „Ega see nüüd ilus küll ei ole, et teie jedasi teete!“

„Kuidas jedasi?“

„Sedasi!“

„Aga kuidas teie siis teeksite?“ Artur naeris.

„Sedawiisi õõsel!“

„Et igal külapoisil oleks nädalaks juttu olewat!“ küsis Artur.

Viisi hakkas naerma. Artur naeris ka.

Nad oliwad wait. Aga see waitolemine ei olnud neile sugugi igaw.

„Wihma tibab!“ rääkis Artur.

„Teeb wiimaks märjaks!“ wastas Viisi. Tal oli Arturi pärast nagu kahju.

„Ja—ah!“

„Kuule, Viisi, miks sa eila minu üle nii wihasets said?“

Viisi ei wastanud midagi.

„Viisi, mul oli päris häbi, et sa nii wihasets said. Ma olen süüdlane!“

„Kas ja annad mulle andeks?“ küsis Artur matusele aja pärast.

„Mis seal andeks anda? Aga mis ja teed ära, kui inimene niisugune on!“

„Siis lepime ära!“

Viisi oli wait. Artur lastis küljeli afna najale, toetas parema käe küünarnuki vastu afna aluslauda ja pani käe Viisi õla peale. Viisi kargas püsti. Artur hakkas naerma.

„Mis ja arvad mu mõne metslooma olevat, kes murrab! Ei, ise asi on murdmine, ise asi paitamine!“ noomis Artur.

Viisi seisis eemal. Ta tundis, kuidas ta teha õõgas.

Artur vaatas tükk aega Viisi poole. Viisi arvas ta filmi läbi õõwidewiku nägewat. Nende waade oli nii ime mahe ja armas.

„Noh, siis jumalaga, Viisikene!“ ütles Artur. „Ega Viisi-neiukene ikka tuppa ei kutsu! Siin mõib aga märjaks saada.“ Artur pakkus kätt. Viisi wõttis selle vastu, mida Artur kaua oma pihus pidas.

„Nüüd saan ometi rahu jälle,“ sõnas noormees; „ega ja ometi mu peale pahane ei ole? Ei?“

„Ja!“

„Ei?“

„Ja!“

„Ütle ometi „ei!““ palus Artur. „Ütle, et sa mu peale mihane ei ole!“

Ta raputas neiu kätt, nagu tahaks ta sellega neiu wastupanekut maha puistata. Viisi õlade pealt langes rätik alla, ja nii seisis ta seal paljaste õlade ja kätega — häbilit, unustatult.

„Artur! Ära mängi!“ palus Liisi noomivalt.
 „Kulla Artur, ära ole niisugune!“

„Misugune?!“

„Dase lahti, Artur!“

„Ätke: ma ei ole vihane!“

Liisi oli wait.

„Lepitud!“

Liisi oli wait.

„Lepitud!“ naeris Artur, targas oma mõlema tugewa käega Liisi õõguvatest käewartest õrnalt kinni ja pigistas neid, kuna ta nad oma pihkudest kuni alla käteni läbi lastis libiseda, nii et neiu mõlemad käed Arturi omadesse jäiivad.

„Artur!“ hiljatas Liisi.

„Head ööd, Liisi! Mõtse homseks see järele!“ naeratas Artur ja läks.

Liisi oli wait.

Nii seisis ta paljaste käte ja õlgadega seal ja vaatas wälja öö hallusesse, kuhu Artur oli kadunud.

Waitne, soe, rõõmust nutja hauduw lewadine öö laotas oma õnnistaja ema käed üle terve looduse, et kõiki ühisele tööle meelitada, kutsuda.

„Ega Liisi-neiuksene ikka tuppa ei kutsu.“

Liisi õhkas ja tõmbas afna kinni.

6.

Liisi tundis eneses uut elu. Ta märkas, kuidas weri temas paisus, kuidas see soojemalt temast läbi hooas, teda karastas, kaunistas. Mõne aja eest ei olnud ta töö juures enam laulnud, nüüd leidis ta enese ikka ja ikka laulu pealt. Enne oli ta surma peale wahel mõtelnud, nüüd olitwad need mõtted laugel, laugel! Ta silmade ees kujunes elu

täis ootust, lootust. Kuid siisgi wahel asus tema südamesse kahkluse, osalt ahastuse luupainaja.

„Mis sellest kõigest peab viimaks tulema?“ küsis ta eneselt. Siis tundis ta eneses niisugust ahastust, mis rinda walutama ajas, pisarad silmist välja surus, ja ta hakkas salajas taewa poole õhkama, et see temale Arturi hoiaks, hoiaks ausa, mehise... nii ilusa ja tugeva, nagu ta temale oli!..

Aga mida tihedamaks Arturi käigud läksivad, seda enam kadusivad kahklewad ahastused tema südamest, seda ustavamalt ühines tema hing nooremehiga.

„Artur!“ hüüdis ta niisugustel korradel. Ja kui Artur teda kõvasti enese vastu tõmbas, siis tundis Liisi, nagu wajuts tema kühugi kaugele, nagu ühineks tema ühega, kes temale nii armas, nii ülitkallis oli.

Lahtus Artur, siis waatas Liisi ta otja ja ohkas: „Artur?“

„Homme!“ wastas see, „Liisi! Homme!“

„Homme on isa kodu!“

„Siis ülehomme!“

Ja nii läts nädal nädala järele ja noored inimesed ei märkanudgi, kuidas ilm sügisets hakkas muutuma.

Sajustel ja hallbadel ilmadel pidi isa wahel mõneks päewaks koju jääma. Liisi ohkas.

Warsti pidiwad ka teised lapsed karjast koju tulema, sest härmatis armastas hommikuti juba rohulatiwadel puhata ja andis talwe tulekust ja töölibe hakatusest teada.

Liisi ohkas sügawasti.

Nii vastumeest oli temale talwe tule! Just nagu olets lindude lõbusa lauluga, turgede kadumisega, pääsukeste tasase sõdistamise waitimisega ka tema hingesse õndsus asunud, mida keegi enam täita ei jõudnud. Sagedasti peatas ta hullum waade puude kolletanud lehtede peal nii kaua, nagu otjiks ta sealt midagi niisugust, mida temale hädasti tarvis läheb, mis temalt niisama kadunud oli nagu puulehtede magus rohkus, noor värskus, meelitalvalt hiilgav tasane, waigune läik.

„Kuni päike jagab soojust kõrgemalt!“ tuli talle laulusalm meele... ühes sellega ka fewade uue värskusega, üne eluga!

Alga seal lõiwad ta silmad weisikeks, ta hinge mattis kibedalt rõhuw walu kinni, ta katsus pisa-raid tagasi hoida, aga ta ei jõudnud... need woolasiwad nagu lahtisest allikast... ta nuttis. Mis üle ta nuttis, sellest ei saanud ta isegi aru. Ta rinnas walutas midagi nii kibedalt, nii rõhuwalt.

Kuid tuli Artur, — siis kadus kõik tust. Siis istusiwad nad kahekesi magusas joowastuses, kus kõik ümbrus unub, kus kõik hinge ühte sulawad, sulades teineteisesse wajuwad, et sealt mitte ärgata, mitte elu tõsibust, farmust maitsta, mitte selle üks-luisust tunda ega kõhtuda, mitte kõhtuda ega ennast petetud leida.

„Artur!“ ohlas Liisi.

„Liisi!“ hüüdis Artur ja hoidis Liisit enese ligi.

Neiu lõi oma käed nooremehes ümbere, nagu ei tahaks ta teda iiales enesest ära kaotada. Tal oli hirm, nagu kuuleks ta healt hüüdwat: „Liisi, kus ja oled!“

„Artur!“ sõjistas ta.

Ja kui Artur läks, siis ei ütelnud ta muud kui tema kahejärgulist nime, see oli kõik: jumalaga jätmine, terwitusejoow, uus kutsu... kõik, kõik!

Oli Artur ära läinud, ja kui toa must pimedus Liisi armastusejoowastuses muljutud rinda rõhuvalt vajutas, siis istus Liisi wagu ja ei julgenud sügawasti hingatagi. See pimedus, mis neid esiti nii kaisutawalt oli katnud, see oli Liisile wastik, kannatamata. Tuimast istus ta tooli peal, kuhu ta roidunult oli wajunud, ta tundis, kuidas pimedus tema õlasid surus, teda kinni hoidis ja rõhus nagu luupainaja ja teda alla unisesse sügawusesse wajutas...

Ruff laulis kambri otjas hagerikus. Tasa inimese lehm... Liisi ärkas ja kargas püsti. Ta kobas pimedas ümber. Kõige kais tal tutawat lauanurka mööda, kust ta tikutopsi leidis. Äritatult tõmbas ta tule ülesse, et pisukest lampi põlema panna. Ta käsi aga tantšis ja kuidagi ei tahtnud tuleleek tahi otja haata.

Punakas kollane kuma jooksis lambist mööda tuba laiali ja katjus seda walgemaks teha, wimendas seinadest tagasi, nagu ei julgeks ta neist kinni haarata, jättis aga nurgad pimedaks, pimedaks, nagu Liisi-neiu südame, milles ka tundmused laineid ülesse ajasiwad, pimedaid nurke ja warjusid sinna sisse jättes.

Nii istus ta laua taga, kuni hiline hommik oma maheda walguse läbi nutwate klaaside tupp jaatis, neiu jassis juukseid jüges, tema kahwatanud palgeid paitas ja temale pilkawalt sosistas: „Liisi, ärka, porine elu on peale hakkanud ja nõuab sind jälle tegevusesse!“

Uniselt toimetas Viisi oma harilikka töösid. Ta laul oli kadunud, nagu linnul, kui walmistestud pesa täis lootust, täis tulewikutundmisi oksal kiigub.

Viisi aga ei julgenud tulewiku peale mõelda, ehk need mõtted küll wargi tema peaaugusse tefiiswad. Ta ajas nad tagasi. Aga nad tuliwad itta, tuliwad wõimsamalt kui enne. Nad oliwad kui saja peaga maod, kelle pead maha raiudes kahetordsest kaswawad... ja iga pea hüüdis kiuslikult neiu: „Viisi!.. meie läest ja ei peaje!“

„Peajen! Mul on Artur!“ wastas neiu.

„Kus ta on?“

„Ta tuleb!“

„Kas ta tuleb?“ küsiswad mao targad, uistmatad silmad.

„Ta tuleb!“ kinnitas neiu, „ta tuleb!“

Ta tuli ka tõesti! Tõesti tuli ta, kui Hämarik oma küünla tasafesti taewatelgi taha oli peitnud, kui Dö oma mustjas-sinise tuhandesilmalise sõba lääneist idasse üle taewa oli laotanud, et nutwale südamele waitist warju häbelikult pakkuda, et temale jala wirwendawaid walguisi nõiduwalt näidata.

Need imelikult helkiwad filmad tõiwad Viisile ka need kaks silma tagasi, mis teda kosutasiwad, elustasiwad.

„Artur, sina siin!“

Artur naeratas.

„Ara naera, mul on hirm!“

Artur aga naeratas sellest hoolimata ja hüüdis: „Viisi!“

Peiu filmadesse julas neiu waade ja see waade ütles kõik, mis tal armas, kallid, püha oli. Selles waates oli kõik, mis tal oli, ja Viisi tundis, et sellele kõik wõis usaldada, et selles kõik oli põhjen-

datud, kõik pühendatud, et muud midagi enam vaja ei olnud, et kõik muu, mis ehk ütelda oleks olnud, jäme, habemata, madal oleks olnud. See tundmine tõstis teda kõrgesse tema alanduses. Ta ei pannud misgiks seda alandust, mille peale inimesed pahan-
dades vaatavad, need inimesed, kelle südamed iga-
päevaste omakasjudega läbi on imbunud, kelle mee-
led aastatuhandete jookkul ära tõdenenud, kelle tol-
munud kombel, mida nad nii uhkest, nii isetead-
walt, nii kiusliku kõlinala kuulutavad, ära on kol-
letanud; need inimesed, kes iga tundmust loodidega
ülesse kaaluvad, nagu petis kaupmees, kes tuima
paberit kaalule veel lisaks paneb, — kõik see alan-
dus oli Liisile üks ta kõik!

Ja kadus Liisi ahastus, hirm. Wallatu nae-
ratamine ajas neiu palgele täis ootust, täis lootust.

„Kas isa warsti koju jääb?“ küsis Artur.

„Warsti, warsti!“

„Siis homme jälle...“

Ja homme oli Artur tõesti Ralbal, — ja
nõnda edasi, kuni isa koju jäi; kui wäikene õde ja
wend koolis hakkasivad käima; kui hõbedased lume-
helbekesed maad katkivad; kui hommikuti puude
raagus oksad külmale käest laenatud lehtedega taha
liikuvad.

7.

Lume tulekuga kadus Artur ka Ralbalt.

Nii wõõras kui see Liisile ka oli, pidi ta sel-
lega ometi ära harjuma: isa oli ju kodu. Tisleri-
pink seisis keset tuba, hõõwilaastud ümberringi: —
isa tegi talwist tööd.

Liisi istus nüüd sagedasti afna all wäikese
laua juures ja õmbles, paitas, kohendas kojutulnud

de-wenna riideid, kudus jutti, käis wahete wahel talitamas, istus siis aga jälle aina all, waatas tuimast wälja ja ohkas.

Wlistades lendas isa hõowel mööda waigust puud, enesest lõweraid õhukefi walgeid, nagu märgi juutäisa uhkelt wälja sülitades. Isa oli lõwasti ametis. Näitas, nagu ei paneks ta oma ümbrust sugugi tähele, aga see ei olnud mitte nõnda. Tihti waatas ta Liisi peale ja pidas teda filmas. Tiidruk näitas temale natukene iseäralik olewat.

„Bole hea ühtigi, et tiidruk niikaua mehele minemata kodu seisab; tarwis wälja saata: lähed weidrafs!“ mõtles isa. Süda kipitas tal sees, et Liisi minewal talwel Lepalaane Hendrikule ei läinud.

„Oh, laps on laps! Põrjas ei saa aru, mis wanale seale hea on!“ urises ta enesele. „Kurat wõtku kõik niisuguseid asju! Armastus? Armastus! Hendrik — wana?! Aga teisel ilus suur koht; rikas talu, — esa nagu möldri põrjas, — ja oleks minule wanale inimeselegi ja lastele abiks ja toeks olnud. Aga nüüd mitte kedagi! Mina, wana inimene, käi töös...“

Armas puhkusetundmus käis tema tööst wäsinud kontidest läbi.

Isa oli puu ühe külje libedaks hõowelbanud, tema pingi küljest lahsti wõtnud ja waatas teda aina poole sihtides, kas ta ka õige on.

Liisi paistis temale filma, kes praegu üksifilmi wälja waatas.

„Mis sa seal siis nüüd unistad?“ küsis isa pool pahaselt. Liisi kohkus pisut ära, waatas siis isa otja ja ohkas tasakesti, kuna ta jälle töösse hakkas.

„Ja, jah! Ohka aga, ohka peale!“ urises isa etteheitwalt, „saab näha, mis ja sealst wiimaks wälja ohkad!“ Ta puhkas, nagu wõtaks ta julgust ja hoogu, ja puud pingi wahese pannes ja kinni pigistades rääkis ta edasi:

„Pole hea ühtigi, et sind minewal talwel oma pilli lastsin tantšida: niisugust meest nagu Lepalaane Hendrik ja iganes enam ei saa!“

Viisi lahwatanud pased löiwad järsku punaseks. „See äraneetud Lepalaane Hendrik!“ mõtles Viisi. Ta sees tõusis midagi wastuwaidlewat ülesse. Ta tundis, et ta midagi peaks ütleva, midagi walusat, midagi niisugust, mis isa juu kinni paneb, nõnda kinni paneb, et ta jäädawalt selle jutu unustaks. Ta lõi silmad isa peale, aga selle tõsi, kibedat nagu nähes kadus korraka Viisi julgus.

„Jsa!“ sai ta aga temale wastata.

„Ei see „isa“ tähenda midagi! kinnitan mina, ei see lugu ei paranda! Mina nühi siin puud, sina tufud seal!... Ütle, millega see asi wiimaks lõpeb?...”

Jsa mõtles natukene. Ta nagu ei tahtnud Viisit ka mitte pahandada. Kui ta aga tema lahwatanud, tuima, arga nagu waatas, siis sai ta uuesti äritatud. Nagu meelega tahtis ta lapse kangekaelsust murda.

„Ütle mulle!“ küsis ta, „miks ja Hendrikule ei läinud? Kas pole mees, wõi mis? Wõi pole talukohta, wõi mis?“

Viisi tundis uuesti, kuidas ta sees meelepaha ülesse tõusis. Jälle pidi ta isale kibedalt wastama, aga jälle jõudis ta selle hoo eneses alla suruda.

„Jsa!“ rääkis ta noomiwalt.

Ta healest kuulsus jeda, et isa müüb ometi jutu peals lõpetama.

See noomim heal tiskus aga wana nagu warjupaigast wälja.

„Mis isa, isa, itka isa!“ wihastas Ralda wana, ja ennaft lükipaku najale toetades, teda kahe käega lõua all finni hoides rääkis ta: „Ma ei saa aru, kuidas inimene niikaugele loru on, et oma õnne põlgab! Aga niisugused on need nooremad! Elu õpetab! Pärast kahetseb! Aga siis on hilja! Hendrik ei ole julle hea küllalt! Narr!“

Müüb ei jõudnud Riisi ennaft enam hoida. Ta waatas tõsiselt isa otja.

„Jsa, mis arwad ja selle meheleminemise õige olewat?“ küsis ta korraga. Ta pani ise imeks, kuidas ta korraga waikselt, ülitõsiselt oli läinud.

Jsa tundis tütre küsimist. Ta jai aru, et tütar esimest korda elu sees tema käest tõsiselt asju pärib, mille üle ta temagi just liiga oma pead ei olnud murdunud. Ta wiskas lükipaku pingi peale laastude jekka, istus ise ühe reiega pingi ääre peale, pani piibu põlema ja kui ta paar korda korinal piibupõhja juttu oma kopsu oli tõmbanud ja sülitanud, küsis ta:

„Ja mis siis sina selle meheleminemise arwad olewat?“

Müüb oli kord tütre käes wastata. See wastas aga rahulikult: „Mitte loomademuimmine!“

„Ja kas sind on tahtnud keegi müüa?“

„Sina!“

„Kellele?“ päris isa furjalt.

See ei lohutanud Riisit.

„Eks Hendrikule ikka,“ wastas ta kindlalt, kuna isa imestades tütre otja waatas. „See on ju selge

loomamüümine; mina ei taha, ma ei jalli seda Hendrikut, ma ei või teda silma otsas näha, ja tema tuleb ja... Ega ma oma au raha eest ei müü. Häbemata! See on ju mu oma asi, kellele ma lähen!”

Jäa juutsetas kõvasti, nagu tahaks ta piibu seeft midagi niisugust välja imeda, mille vastu tiitax enam ei saaks ütelda.

„Sinu asi! Mis on sinu asi?” vastas jä. „Midagi ei ole sinu asi! Kui sina kuskil tühja saare peal elaksid, siis oleks see sinu oma asi olemat! Meie elame teiste seas ja teiste jekka jääb ka meie jugu elama, sellepärast on teistel ka õigus kaasa rääkida! Ja, ja! See on väga armas enast mõne libeda nooremehe külje vastu võruda, aga muud ka mitte midagi! Ei, laps! Asi ei ole nii! Elu ei ole lõbu, elu on raske ja tibe peatükk läbi teha!”

Jä sai ikka enam ja enam pahaseks.

„Kurad,” põhjas ta, „oleks see minu oma tegemine olemat, küll ma näitaksin, mis ma teeksin: ma paneksin puhas paari: Sina mine sellele, sina — sellele, ja asi otsas!.. Aga müüd!... Ma ei armasta seda! Ma ei armasta seda! See on mulle vastumeelt! Mis on vastumeelt? Ütle: mis on vastumeelt? „See on müümine!” Ütle: mis on müümine? Kõik on müümine! Või ei ole see müümine, et ma siin tööd teen? Või ei ole see müümine, kui ja kellelegi libedale nooremehele lähed? Sa müüd ju ka enese ära, et sul hea on olla! Ühele on üks hea, teisele teine hea — ja oma headuse pärast müüme kõik endid! Aga ütle, kas see nii peab siis olema?!... Ma joon viina, et mul hea on!... Ära ja keela!... Ma raiskan oma

terwist kõlwatu eluga, et mul hea on!... & ja
 teela!... Ma tahaksin heameelega peenitesti prei-
 lit..., et see mul hea on!..." Jsa sai wihajeks.
 „Ütle," wandus ta, „kas see peab nii siis olema;
 kas see peab nii siis olema?! Ah?"

Liisi punetas. Jsa waatas turjalt ja ärita-
 tult tütre otsa.

„Noh," päris ta, „üttele mulle, mis ja räägid
 nüüd oma armastusejorinaga? Ah!"

„Ära puneta ühtigi!" noomis isa tütart, „palja
 punetamisega ei saa meie ka kuigi kaugele, niisama
 nagu selle armastusega: lõht hakkab korisema, waata
 ikka, kuidas süüa peaks saama!"

„Aga isa, kas siis tõesti südame järele mehele
 ei saa minna?" küsis Liisi.

„Ah!" naeris wana põlastades. „Ma tahaksin
 heameelega näha saada, kuidas südame järele me-
 hele mindakse. Süda tahab ju palju saada. Üt-
 leme — ju süda hakkab meie paruni poega armas-
 tama. Paruni poeg hakkab ka sind südame järele
 armastama! Aga mis tuleb sealt wälja? Teotus!
 Waat, see on ju südame järelne armastus... See
 on ju elu! Ah? Ütle, kas see on elu?!"

Liisi wõitles enesega. Ta mõte otsis enesele
 teed. Ja nagu oleks ta midagi õiget lätte saanud,
 wastas ta: .

„Kui ma inimene olen, kes enese eest peab
 wastutama, siis on see õige elu!"

„Mis?" küsis isa, nagu ei oleks ta Liisi was-
 tust kuulnud.

„Mis ja rääkisid?" päris ta uuesti.

„Ma ütlesin," wastas tütar kindlalt, „et nii-
 suguses asjas, nagu armastus, mehelemine ja naise-

mõtmine, igalühel täie aruga inimesel oma tahtmine
 püha peab olema!"

Jsa filmad hakkusid juureks.

„Kurati!" wandus ta, „niisugust lori peab üks
 wana inimene kuulma! Seda ta istus siin kodu!...
 Lolliks läinud; päris loll! Kõikad läinud laudil
 sassi! Kurat... Wõi tema tahab parunile mehele
 minna??... Ütle mulle õige, kes siis need lapsed
 peab toidma, mis ja enesele maailma pealt kogu
 korjad?!... Kas mina wõeh?!"

Piisi palgele oli puna asemel kahwatus asu-
 nud. Ta huuled olivad kogu wajutatud, nagu
 hoiaks ta enese sees midagi niisugust warjul, mis
 mitte wälja ei tohi tulla. Aga ta tundis, et see
 mitte ütlemata ei wõi jääda. Jsa wiimased sõnad
 olivad talle selle awause nagu lahti kiskunud, mida
 ta enne nii otsinud oli, aga mitte leidnud. Talle
 näitas asi korraka selge, iliselge olewat. Oma
 suurt äritust tagasi hoides rääkis ta taja, aga
 järsku:

„Siis ainult laste toitmise pärast on inimes-
 tel hirm. Minult sellepärast, et naised lapsi ei jõua
 toita, teewad mehed niisugused seadused... ja wõ-
 tawad armastuses eesõiguse enese kätte. Aga kui
 tüdrukud ka ise oma lapsed ära toidawad, ilma
 meeste abita, kas siis inimestel veel hirm peaks
 olema? Jsa, see ei ole ju muud kui meeste wägi-
 wald naiste üle, nende ilma südameta meeste..."

„Wai!" kisas isa ja pörutas jalga wastu
 maad. „Pea suu, hullaläinud tüdruk..."

Jsa wõttis likipaku ja hakkas wihaselt hõõ-
 weldama, kus juures ta wahete-wahel mõne sõna
 kuuldawale laskis: „Tema... toidab lapsi ära..."

ena narri... loll... päris jamps... vägiwals...
waata narri..."

Diisi oli ifegi oma mõtete üle lohkunud. Ta ei teadnud ifegi, kust nad temale nii korraga oliwad tulnud. Aga ühes tundis ta magusat rõõmu oma südamel, niijugust rõõmu, mida inimene maitseb, kes päewa otsa metsas on elanud, teed otsinud, jeda aga mitte leidnud. Ja nüüd korraga... tee on tema filmade ees... ja kaugele paistab läbi laane puude lageda walguis kriipsude kaupa.

„Jäa ise oli tütre tee peale juhatanud.

Diisi waatas isa otse.

„Kuule, isa, mis sa pahandad?“ küsis Diisi, „sa saad wihaseks, kui ma sinuga niisama räägin, nagu sina minuga. Sa pead mind juba suureks inimeseks, aga ei lase rääkida. Aga ometi on see nii tähtjas, et jelle küljes terve inimesesoo õnn seisab!“

„Ma ei saa aru, kust sa jeda kõit nüüd oled wälja tõmbanud?“ rääkis isa. „Doeb seal alati kõiksugu lori... pane nüüd weel tütar kooli... just kui jamps!..."

„Jäa, kas sa armastad oma last?“ küsis Diisi tõsiselt.

„Jah, jeda sul weel tarwis teada!“ hurjutas isa.

Aga Diisi ei lohkunud tagasi.

„Jäa, kas sul on ju laps kallis?“ küsis ta uuesti.

„Just kui Jeesus!“ wihasistas wana. „Pole sina Jeesus, ega mina Peetrus, et sul sihukest asja tarwis on teada!“

Tütar waatas kord isa otse. Nende waated puutusiwad kokku... Siis lõi Diisi filmad jälle töö

peale... ja nad märkasivad mõlemad, et nad teineteisele on tundmatamad kui võõrad inimesed.

Piisi ohkas.

Ka isa ohkas. Ta pea wajus alla, nagu oleks jeda keegi kullast allapoole surunud. Altkulmu watas ta tütre otja... sealt paistis jalawiha, kahetsus ja põlgatus wälja.

„Kes elab, see näeb!“ ütles ta tuimast, sülitas ja hakkas töösse.

Ka Piisi tõusis ülesse ja läks wälja talitama.

8.

Jutt ijaga näitas Piisi peale märksa mõjunud olemat. Nagu kogemata oli ta ühe tee peale sattunud, mida mööda ta enne mitte ei olnud käinud.

Ta hakkas neid mõtteid rohkem ja rohkem formida, neile põhjuseid otsima... Ja see waade, mis talle nüüd awanes, see oli lai... ta ei jõudnud jeda üle filmatagi!

Ta tundis enese nagu täielise inimese olemat... Aga seal leidis ta, kuidas ta oma kogemata tekinud mõtetega ükfinda oli, nii ükfinda, nii mahajäetud, et ijagi jellest oja ei wõtnud, teda ei toetanud.

„Sa oled hulkaläinud tüdruk!“ tundis ta healt enese südames ütlemat, noomimast temaga rääkimat.

„Aga kui ma tõesti niijugune oleksin, kes ise enese tahtmise järele julgeks teha... nagu nemad... kes wiinapudeliga kosjas käiwad?“...

Ta mõtted jäiwad seisma.

„Kas oleks siis häbi weel häbi olemat?“

Ja mida rohkem ta ükspäinis neid mõtteid oma peast läbi laskis täia, jeda enam sai ta kindlale otsusele, et tema sellegi wastu ekinud ei olnud...

Minult üks tegi temale walu: Artur ei andnud enesest midagi teada. Mitte kordagi ei tulnud ta enam Raldale. Ja ometi oleks wõinud ta wahel Raldal käia! Kas selleks põhjust wähe wõis leida?

Kuid Artur jäi tulemata... ja nõnda jõudsiwad „mardid“ kätte.

See alatine mõtete erutus... igatsus Arturi näha saada, see mõjus esiti väga Liisi peale. Ta tundis, kuidas tal wahel pea ümber hakkas käima, ja süda sees sandiks läks, jalgadest nõrkuse hoog läbi jooksis, külmaturune ihus aset wõttis. Aga see oli üheleminew. Kuid wahel kordus see halb tunne jällegi.

„Di, Liisi!“ oli kord Kangru Leena Liisile kiriku juures ütelnud, „ja oled aga otja lõppenud!“

„Ega mul siis niisugune põli pole nagu sul!“ wastas Liisi.

„Põli pole — jah!“ naeratas Leena libedalt. Koju jõudes waatas Liisi ennaast peegli ees: iseäralist polnud seal midagi näha!

„Imelik inimene on see Artur!“ rääkis Liisi iseenesele. „Ka kirikust on ta kadunud! Ega...?“

Beel selsamal õhtul läks ta alla külasse: seal oli noorte inimeste mängupidu; seal pidi ta ometi Arturiga kokku saama.

Ja sai ka. Aga kõik see paistis Liisile pisut wõõrastaw olevat, mis ta seal tundis. Artur mängis küll temaga, tantsis ja naljatas, kuid see ei olnud mitte niisugune, nagu ta Liisi meelest oleks pidanud olema. Aga ka midagi muud märkas ta: Kangru Leena ütles üsna waljusti Dja Miinale: „Küll aga Ralda Liisi seda Arturit püüab!“

Ta Miina kostis: „Ei pori jää rattast ega põrn maost.“

Teised tüdrukud kuulsivad seda — ja — naersivad.

Liisile oli see walus. Ta tahtis midagi ütelda, aga seal tuli Oherdi Priidil ja kutsus Liisi tantsima. Liisi ei tahtnud minna: wa Priidilul olivad ifka häbemata jutud suus, ja tõrkus. Priidil aga naeris: „Noh, ega's Liisi-preili ennast üksi Arturi noorehärrale ära ei ole üürinud?“

Liiji läks üleni punaseks ja hüüdis: „Häbemata!“

„A pilla seda sõna ausale wanapoisile kedagi enneaegu näkku, ehk tuled pärast tagasi laenama!“ hirmitas Priidil ja tõmbas suu krimpju, kus juures ta kõrwu liigutas.

Tüdrukud naersivad turtsubes. Liisi põles wihaft. Ta wislas silmad Arturi peale... ja ta märkas, et ka see naeratas.

See oli Liisile walus tunda, nii walus, et ta koke koju oleks jooksnud, aga ta arwas asja weel halvemaks minemat, kui ta seda oleks teinud.

„Miks sa meile ei tule?“ küsis Liisi tantsu peal Arturi läest.

„Jsa on ju kodu!“ wastas Artur pealislaudselt.

„Aga tule ifka wahel!“

„Ja, jah!“ rääkis noormees niisama.

Aga Artur ei tulnud ometi. Igal pühapäewal käis Liiji kirikus, — ka seal ei näinud ta Arturi. Ta märkas, et ka Kangru Leena puudus.

See tegi Liisile väga meelegaiget. Ta tundis, kuidas ta jõogi-isu kaob, kuidas ta süda wahel pööratab.

Liisil oli väga halb.

Nii tulivad jõulud ... aga lugu ei paranenud.

„Kuule, Liisi, mis jul wiga on?“ küsis Künka tädi Liisi käest, kui nad sahefesi toas olivad. Teised olivad kõik külasse läinud. Liisi oli ükfinda koju jäänud. Ta ei tahtnud kottu wälja minna: ta lootis, ehk tuleb see, keda ta ammu tahtis näha saada! Tuli aga Künka tädi...

„Mul pole midagi wiga!“ wastas Liisi.

„Aga sa oled nii jeda-nägu —“ ... tädi jättis jona pooleli.

„Mis jeda-nägu?“

Tädi tegi omale püha näo ja rääkis: „Oleks ja nüüd teistmoodi tüdruk olewat, siis armaks ma küll, et sa enam tütarlaps ei ole! Sa oled nü jeda...“

„Mis jeda?“ küsis Liisi pahaselt.

„Na noore naise nägu!“

„Ja mis nägu siis jessel noorel naisel on?“ päris Liisi kurjalt.

„Nagu sinul!“

Liisi hakkas külmalt naerma: „Mis jest siis on?“

„Mu Jumal, kus sa selle häbiga lähed?“

„Mis häbiga?“

„Ara ole niisugune puupea!“ taples tädi ja puhastas nina.

Liisi tundis enese sees jälle jeda waimu, mis teda isale sundis wastu ütlema.

„Ja siis naistel ei ole häbi?“ küsis ta.

„Räeh, ja oled ikka jams!“ hurjutas tädi.

„See on ju neil seaduse sees, aga mis seadus siis tüdrukutel on?“

„Tüdrukutel on seejamane seadus, mis nais-
telgi,“ vastas Liisi ägedalt; „mis ühel püha, see
teisel püha; mis ühel patt, see teisel patt; inimene
on inimene!“

„Näeh, ikka, mis sõge räägib,“ hädaldas tädi.
„Kas sul häbi ei ole, niisugust hirmust juttu ajada!
Näeh, ei tea, kes tüdrukutele on laulnud: „et oma
seadust peatvad, kes täna paari lähemad!“ — aga
maat, naistele lauldaske jebasi! Kus siis su mees on?“

Liisi jäi wait.

„Näeh, seal ta on!“ seletas tädi. „Naisel on
mees, aga tüdrukul on hunt metsas, jaba taga!
Hunt on hunt, päris susi-hunt! Kas niisugusel ka
aru peas on: temal neitsi au ju aiateivas! Näeh,
seal on wa Männiku pois! Gulgub ikka siin ja
seal. Müüd on asi niikaugel et...“

Liisi jäi kuulama. Ta kahwatas. Ta pidi
istuma.

„Mis seal on?“ pidi Liisi küsima, et enese koh-
metusest mitte märku anda.

„Mis seal on?“ korutas tädi. „Eks ikka, mis
niisugusel korral olema peab: peab aga Kangru
Leenä ära võtma! Läänud aga omaga nii kaugese!“

„Mu Jumal!“ kiljatas Liisi.

„Seal ta on! Isa läinud Männikul, see on,
Kangru Andres, ja rääkinud asjad ära. Pole teha
midagi, muud kui mine aga papi juure!“

„See ei ole võimalik!“ hädaldas Liisi.

„Mis seal võimalik või mitte,“ rääkis tädi,
„aga eks lood ole küll nii kaugel. Andres tahtnud
weel koshjad teha, aga wana Männiku isa pole enam
jeda lubanud. Ütelnud: „Pole seal enam midagi
tarwis!“ Mitte pulmi pole ka lubanud teha. Eks
ta ju firiku wõõlmünder...“

Tädi forutas veel palju, aga Viisi oli kui joobnud. Ta katsus ta rääkida, aga see oli vastik. Ta pea oli uimane, segane... ta ei tundnud iseentist.

„Artur, see Artur pidi niisugust mängu teema!“ see seisis tal peajude sees.

Kui tädi läinud oli, hakkas ta rahulisemaks jääma.

„Artur!“ hüüdis ta ja murdis käsi. „Artur, minu Artur! Kas on see võimalik!“

Tal tuli isu täna õhtul veel Männikule minna, et Arturi enese käest seda järele pärida. Kuba oliwad tal riided seljas, aga seal jäi ta peatama.

„Mitte kufagile ma ei lähe!“ kinnitas ta enesele. „See oleks narrus olewat!“

Ta istus poolpimedasse tuppa maha ja tuletas kõike seda meele, mis ta läbi oli elanud. Korraka seisis ta ees see suvine õhtu... Artur afna taga... Arturi pale vastu afnaflaasi... Arturi fihwad... Artur kirikus... waated... Artur tema juures... Ja korraka kadus see kuu tema filmade eest... Ta katsus teda meele tuletada... see oli nagu mõõras temale... Artur naeris... jah! see oli mõõras! See oli kord olnud, aga nüüd enam ei olnud teda... Teda just nagu ei olnudgi enam... Viisi katsus teda enese südamesse uuesti tagasi tuua, aga see ei tahtnud korda minna... ikka tuli Arturi külm naer sinna ajemele ja see lükkas kõik tagasi...

„Artur, sa oled häbemata inimene!“ hüüdis ta toa tühjuse sisse, aga see hüüdis kõlas mõõrast ta kõrvadesse, nagu oleks see asjata süüdistus olnud.

„Ma rumal!“ sosistas ta enesele. Aga ta selgele ei leidnud ta sisu, mõtet...

See lämbunud pimedus laisutas Liisit tema ühtsuses ja lohutas teda...

Korrage seisid Liisi filmade ees kavadine jõgi... seal all, all... Ta kuulis, kuidas west paisus, jää lerkis, ... kuidas see külm late siis murdus, tükki-deks kargas, mis müüriinal teine teise peale tikkusiwad, jälle wajasiwad ja siis kõlinal, metallikeelel kõneledes allapoole nihkusiwad ja kadusiwad! Ja nende keskelt tundis Liisi enese olemat...

Ta lohus. See oli midagi hirmsat. Ei, nii ei tohtinud see mitte sündida.

Jälle seisid ta filmade ees uus pilt: ta oli kirikus... waatas salajas paremale poole... seal seisid Artur... Mis paistis aga selle filmist? Ta waatas ikka juurema hoolega... Arturi nägu läks ta filmade ees ikka tuhminuks, nagu filmaks ta teda läbi walge loori, mis waate uduseks, jompsiks teeb... Ja ikka segasemaks muutus Arturi kuu ning sulas wiimaks kiriku halli müüwiga kottu, mille najale ta ennaft oli toetanud...

Seal tuli, nagu imeteos, tema waate ette korrage kuitetanud, tööst korpa läinud käsi ja selle sõrmede wahel seisid wiinapudel... Liisi wäristas ennaft... Ta tundis seda: see oli Depalaane Hendriku käsi ja pudel...

„Nagu loom!“ ohlas Liisi, ja korrage sai ta rõõmsaks... Mitte Artur ei olnud see, seda ta nii kalliks oli pidanud, see oli hoopis enam, see oli midagi niisugust, mida ta eneselegi ütelda ei tihkanud, mida ta aga kõige oma ihu ja hingega tundis, mille pärast maksis kõik kannatada, kõik saatuse hoobid wastu wõtta.

Ta lõi pea uhlelt ülesse. Talle tõusis kange himu kõigile, kõigile näidata, et ta midagi nii-

ingust ei olnud teinud, mille pärast teda hurjutada oleks võidud, et tema kellegi ees filmi ei pruugi maha lüüa.

„Mu Jumal, kuhu ja siis jesse häbiga lähed!“ käisivad tädi sõnad kiunuvalt tema südamest läbi...

9.

Nääripäeval oli ta Liisi kirikus. Ta ei olnud küll sinna tahtnud minna; ta oli arvanud selle madala olewat kuulata, kuidas kirikhärra Männiku Arturi ja Leena maha ütleb, aga ta tahtis näidata, et ta jesse üle mitte ei kohku... ta tahtis seda enesele näidata.

Aga kirikhärra ei tahtnud seda mitte teha. Ta luges enne koguduse aruannet. Tal oli selle kohta palju ligi rääkida.

„Noored inimesed on huffas!“ taples ta tõsiselt, kui ta sõnadinute arvu oli nimetanud. „Meie kogudus ei jõua ikka veel sellest häbiplekist ennast peasta! Uis, mäda-uis jõob meie rahwa juure kallal. Meie rahvas on surma teel: 23 neidu ei ole oma au misgiks pidanud. Häbi, häbi!“

Ja et pattu juurtega wälja hiskuda, luges ta neidude nimed üks-aawal ülesse, kes koguduse peale nii juurt teotust oliwad saanud, ja need oliwad: Oru Maret Kadal, Nõgise Juula Mürk, ja nõnda edasi, ja nõnda edasi, kuni 23 nime täis.

Liisi oli filmad alla löönud: ta seisis nagu süte peal. Ta punetas — ja kahwatas. Hirmuwärinad käisivad tal üle ihu.

„Koguduse ees...“

Ta jalgadest kadus jõud. Kiriku külm õhk wajutas raskelt ta mõdisewaid õlasid. Ta pidi istuma, aga ikka wärisesiwad tema paled ja jalg.

Häbelikult lõi ta oma silmad meeste poole, nagu otsis ta sealt abi ja troosti, aga sealt ei leidnud ta muud kui külme, karvaseid nägusid, mis osavõtmatast, pisut pillawa muigega kõike seda tuulasiwad.

„Mis hirmsad!“ mõtles Liisi, „just kui metsloomad: tummad, jälgid, südameta!“

Temale tuli järsku tung üle kiriku kiskendada: „Metsloomad, pühast kojast välja!“ aga heal oli tal furku nagu finni külmestanud.

„Tulewal aastal... tulewal...“ Liisi ei julgenud enam edasi mõelda...

Selle aja sees oli aga rääkinud heal mahedamaks läinud. „Oma südametänuks Issanda poole ülenhades tänagem Jumalat ühes nendega, keda Jumal viimaste aegade sees nooresooga on õnnistanud,“ kuulis Liisi rääkivat, „Hansu-Mardi Krööta, Karlsoni Peetri naist, on Jumal pojaga õnnistanud; Tiibu Liisa Edelberti, Hansu naist, on Jumal tütreaga rõõmustanud...“

Rohkem ei kuulnud Liisi. Mitte Issa-meietgi ei lugenud ta ära.

Ta kadus kirikust.

Külm õhk ja jälgade all krudisev lumi mõtlesid teda õues vastu. Kirikurahvast ei olnud õue peal. Kiiresti ruttas ta koju poole. Mitte kaugel kirikust kõndis kirikulistest tallatud fileda tee peal üks paar naisterahwaid. Liisi tundis neid: need olivad kirikuherra proua oma emaga. Kui tase astusiwad nad, nii ettevaatlikult. Ja noorem paistis nii tugev olevat ja toetas ennat uhkelt ja julgesti wanema najale, nagu nõuaks ta õigussega enesele niisugusel ajal tuge ja austust.

Ja kõik see, mis Viisile kord nii selgelt paistis, läks jassi; kõik see, mis talle nii loomulik oli olnud, kõik see oli talle ahastuseks, hirmuks saanud.

Nagu kõvade pihvide wahel ole ta kruuvitud ja need pihvid olivad häbi ja teotus, häbi ja teotus terve koguduse ees.

„Ja mis eest?“ küsis ta.

Uga wastust ta ei saanud.

Kodu riideid wahetades oli ta peeglisse juhtunud vaatama. Ta jäi jeda kuu kauem filmama. Nii tuttav ja omane näitas see olewat.

„Wõi siis see inimene peab terwet kogudust wõima teotada, wõi see on see, kes Jumala seadmistest üle on astunud, et iseennast häbistada, et teisi teotuse alla kiskuda?“

Ta waatas weel oma nägu. Seal ei olnud aga midagi niisugust, mis kole oleks olnud. Uga siisgi hakkas ta hirmu tundma.

„Miks nad põlgawad? Mis on see kurjus?“

Talle tuli see isetundwalt astum emand seal kiriku õue peal meele.

„Kus siis su mees on?“ kuulis ta enese kõrwus tädi küsimist.

Temale paistis, nagu tikus ta pidule, ilma et ta peasetähte oleks lunastanud.

Kui ta nii mõtles ja ahastades arutas, seisis ta filmade ees korraga wana Lepalaane Hendrik oma pudeliga... ja pakkus nagu peasetähte.

Viisi tundis häbi... aga see häbi oli temast nagu kangel, kuid siisgi tema enese küljes. Ta tundis, et sellest wõimata on lahti saada... ta aimas enese nagu kuuwi olewat, mida keegi ikka jii-

gaavamale ja sügavamale, kuhugi võimata asja sisse keerutab...

Ta hakkas nutma.

„Nagu helmi, nagu varast, nagu rõõvlit aetakse inimest taga. Ja mis eest? Miks?“

Vastus jäi tulemata.

„Häbi!“ hüüdis tädi.

„Häbi!“ kuulis ta kirikust kostvat üle selle jalutava paari, kes uhkest votas, et Jumal armastusevilja võtaks õnnistades kasvatada.

See kahetseväärne häbi rõhus teda, aga ei murenud, see rõõvis tema palge punetuse, aga ei surmanud, see riisus tema elurõõmu, aga mitte veel lootuse, sest polnud ju midagi veel niisugust, mis teda ahastama oleks ajanud.

Seal märkas ta aga ometi kord, mis teda ahastades imestama pani. Ta tundis eneses... uue elu õrna liigutust.

Salaja läks ta toast, puges loomahagerikku ja nuttis, pühkis silmad kuniwaks ja tuli tuppa, et mitte teistele filma paista.

Ka all külas läis ta wahel; kuid korra kuulis ta salaja ühte tüdrukut teisele jostistawat: „Ei tea, mis niisugune ka inimeste sekk peaks tikkuma. Päris häbi!“

Ja Viisi tundis ka päris häbi. Ta kadus tüdrukute seas ja hoidis ennast neist eemale nagu süüdlane, kes teistele midagi hirmsat on teinud.

Weel ei olnud aga kewade väljas, kui Männiku taat, kirikufordnik, Kaldale tuli, tõsi näo ja ahwardawa pilguga.

Ja oli alles kodu, Viisi ärewil.

Männiku taat weeretas sõnu, rääkis inimeste huffasolekust, kõhitas, ladus piiblisõnu välja, aga hakkama ei saanud ta oma asjaga.

Viimaks küsis Kalda isa: „Ei tea, kas Männiku taadil asja ka pidi olema?“

„Jah, eks ta oli ka,“ seletas taadi raswane nägu; „läinud jutud ringi...“

„Mis?“ küsis isa.

„Et nagu ta on: kirikuõpetaja-herra jaatis mind siia küsima, kuidas lood peaks olema.“

„Mis lood?“

„Et öeldakse, inimesed räägivad, võta ja nüüd küll otja wõi hafatust, aga eks peab ikka niisugusel korral... noored inimesed.“

Siis wärises. Ta oli kahwatu nagu jurnu.

„Mis ja räägid?“ päris Kalda isa juba wäga äritatult.

„Öeldakse, et ega mina nüüd tea, et ju tütar pidada teise järje sees olema...“ jai wõõlmünder üle paksude punaste mollade.

„Kelle tütar?“ küsis Kalda isa.

„Sinu Riisi!“ rääkis Männiku taadi paks nägu.

„Oh—ks ja tuline ja kurat!“ wandus Kalda isa, „wõi niisugune raswanägu tuleb minu maja teotama. Saatan, waata ise oma poja tegude järele! Seal loetvad ja laulatvad weel otja peale... Wälja, narakas!“ karkis majatša, „wõi muidu lõõn ju maha nagu kassipoja!“

Männiku taat kadus õue, nagu oleks tal kümme paari jalgu all olnud: palja peaga oli ta õue satunud, müts oli tuppa ununud.

Seda oli ka Kalda isa näinud, et Männiku taadi raswane müts weel tema laua peal asus.

„Säh, jahupea, oma tolmufambri katus!“ põhjas isa ja liias teise mütsi lahtijäänud ukse wahelt õue, mille järele ta ukse pörsinal kinni tõmbas.

„Niisugune jamps!“ juunas isa edasi, „niisugune narakas! Waadaku ikka oma poja järele...“

Ja rusikat kõrgel Liisi ees hoides küsis ta:

„Ütle, kas see on tõsi, mis see luredus praegu rääkis? Wõi sinu pärast pean ma niisugust häbi nägema! Ütle, wõi ma löön su siiasamasse maha!“

Liisi oli uimane, ta waatas alla. Ta wõitles iseeneisega, mis ütelda. Ta pidi isa jalgade ette pea-aegu langema, et temale kõik ülesse rääkida, troosti, julgust, abi paluda. Aga ta kartis isa wiha. Isa oli äkiline nagu püis! Isa oleks ta tõesti maha löönud wõi teda koledesti peksnud — jeda tundis ta.

„Roh, ütle!“ kirjendas isa wihaga ja kahmas lükipaku.

„Ma ei tea midagi!“

„Mis sa waletad? Kas see inimene siis muidu jria tuli?“

„See on mulle teadmata!“

„Wannu!“

„Jah!“

Isa wiskas lükipaku pingi peale. „Hoia sa ennast niisuguse häbi eest! Hoia sa ennast!“ noomis isa, nüüd juba pisut pehmemalt. „Seda häbi minu wana inimesele weel tarwis! Raisest muidugi lahti. Tütar ka raiskus!“ Isa sai jälle wihaseks.

„Nagu kassipoja löön ma sinu ja su wärdja maha,“ töötas ta.

Källe läks wihahoog mööda.

„Tainapea! — Rahju, et tunnistajaid ei olnud, ma ajaksin ta, naha, kohtusse! — Wõi kirjähärra teda saatis?! — Kaarnad, niisugused!“

Isa hakkas kõhima. Ta istus hõpwlippingi peale ja jäi mõtetesse.

Siisi lipjas aga õue. Üks mõte täis tal peast läbi: „Mis nüüd teha?“

Ja suuremaks tegi see veel Siisi ahastuse. Et oma tõsist tüsedust mitte kuidagi näha lasta, tõmbas ta enese rätikuga kõwaste kofku. Aga see suurendas tema walu. Ta tegi enesele rõõmsa näo, et oma suuri walusid warijata, aga ta tundis ka, et ta kufagile ei pease.

Mahajäetud, kõigist põlatud tundis ta enese olemat... ja see riisus temalt elujulguise.

„Ots peab tulema!“ rääkis ta, „ma lõpetan oma elu!“

Aga jõgi heitis jääkoore, weji wirwendas Siisile läbi lepike jälle silma... isa läks jällegi töösse... kirwes ja leiwakott õlal... wäiksemad oliwad jälle tarjas... ja Siisi?

Kuid aeg ei seisnud mitte ega kõhelnud.

10.

Palaw heinaaeg on käes.

Mitte kaugel Kaldal jaunast on Mäe rahwal heinatalgused. Mäe sulane oli ka Kaldal käinud ja Siisit sinna kutsunud... Siisi oli lubanud, aga... ta ei saanud minna.

„Täna ma suren!“ hädaldas Siisi. „Oh Jumal, Jumal, tule ise appi ja halasta! Olen ma ju püha nime wastu pattu teinud, anna andeks! Halasta!“

Ta katsub istuda, see on võimata. Ahastus, furma-ahastus, täidab ta hinge, ta ihu, luid, üdi.

Tasa ronib ta läbi lepike jõe ääre... Tal on isu wee taseft pinda waadata... tal on tahtmine jõe wäiksetes woogudes oma ahastust jäädamalt maha pesta... Aga seal teisel pool kaldal

liiguvad inimesed. Ta arvab nende mõtteid tundvat...

Nagu petetud läheb ta tagasi. Aga ahastus tõuseb... „Jumal, Jumal!“ kaebab ta... Aravõitmata hingewaew! Ta tunneb, teda kistakse nagu kätti... Külm higi on tal otsa ees... ta filmad lähewad kirjuks... ta tuigerdab atna alla...

Seal näeb ta korrage, nagu liiguks midagi sepiu taga... Kaldas jauna poole... Ehk on tädi?...

„Häbi!“

Ta püüab ikka waadata... Ehk on...?

„Ja — ja... meie koguduse peale on häbi...“

Liiji ei näe enam midagi: ta ahastuses üles aetud, äritatud peaaju näeb...

„Mis niisugune weel inimeste seltsa peats tikkuma!“

Ohmatuses ja walus täib kisenamine ta rinnust... wastuwaitsluse kaebaw kisa... Ta wajuub maha.

Ta ei näe enam midagi... Ei, — Liiji kuuleb korrage, kuuleb jeda, mida neitsilik kõrw iialgi kuulda ei tohi... Nii imelik metsik magus on see...

„Wait!“ katsub ta hüüda. Ta katab enese ümber oma hangunud sõrmedega, kust wiimane were tikk kadunud näitab olemat... ta käsi leiab selle karjuja...

Ta ei tea isegi, mis süündinud on... Kõik on waguji... Ta wärireb kui haawaleht... Pime...

Aga selle pimeduse sisse telliwad korrage — tädi, kirju rätik peas, kirikherra pilas mustas luues, Männiku wöölmünder karwase mütsiga, isa wihaft põlewate filmadega, rusikas löömiseks walumis...

Viiji läed hoiavad nagu uppuja omad mille-
gist lõwasti kinni.

Ja kõik need kirjendavad: „Häbi!“ nagu ühest
juust, „häbi, Viiji!“

Seal ärkab aga Viiji... Imeferge tunneb ta
eneise olemat. Uus elu jookseb tema soontest läbi.
Ta tõuseb... midagi suurt tunneb ta eneses ole-
wat... kõik wastutõrkumise waim on talle korraga
tagasi tulnud. Ta tahab nendele häbematadele mi-
dagi suurt näidata, mis teda taewani tõstab. Ta
lööb silmad lahti, et waadata, et seda näha, kelle
pärast ta nii hirmus palju kannatanud, kes aga
temale kallid, ülikallid on...

Ta waatab... ja nagu nõder kirjendab ta:

„Surnud!“

Ta raputab teda...

„Surnud!“

Ta musutab teda.

„Surnud!“

„Oh, Jumal!“ kirjendab ta: „Surnud!“

Ja jälle tuleb uus ahastus ta peale, jälle
wajub ta unustusesse ja jälle seisawad ta filmade-
ees tädi, kirisherra, Männiku wöölmünder, ja kõik
nad kirjendavad: „Häbi, häbi, häbi!“

Ja kui Viiji jälle ärkab, siis mõtab ta midagi,
paneab selle oma põlle sisse ja wiib kuhugi... Kuhu?...
Seda ei märka ta isegi...

Beel suurem ahastus täidab Viiji hinge...
Päew on weerenud... Mit kila poolt kuulub ta
talguliste laulu ja lõõtsapilli ürgamist.

Tal on kole hirm kodu olla...

Seal tuleb talle meele, et ka tema talgusel
peats olema. Ta ei tea isegi, mis ta teeb... Temale
näitab see üks ta kõik olemat...

Liisil on uued riided seljas... ta ruttas Mäele.
 Zmestades mõetaks teda vastu. Naised ja tüd-
 rukud mõõdavad teda pealaeft jalatallani oma
 silmadega.

Liisi on ert, ime ert!

Rehe all on tants. Sulane viib ka Liisi sinna.

Esimese ringi peal minestab aga Liisi ära, ja
 kui naised ta sealt ära on koristanud, siis on kõigil
 teada, mis teada oli tahetud.

11.

Palaw. Suvine ilm. On niisugune ilm, mil
 taewas hallikas-kollast, kuiwa rõhuvat walgust janu-
 newa looduse peale kallab...

...Kirikuaia taha, sinna, kus need puhkawad,
 kes ise oma elu külge oma kää on pistnud, on
 suur hull rahwast kogunud, eht küll tööpäew on...

...Ei kõla kirikufell; ei helise laul.

Aga ometi on see matus, matus, mis hulga ini-
 mesi jurnuaiale on toonud.

...Kasda isa oli oma häbi, mis tütar ta peale
 tõmbanud, laenetes, kuhu tütar oli tõttanud, aga
 hiljaks jäänud, ära pesnud.

Küla mehed olivad tahtnud neid pühapäewal
 matta, aga see oli võimata öeldud olewat. Kogu-
 duje õpetaja ei olnud lubanud esiti tulla... aga
 ometi on ta praegu seal, seal, et inimesi noomida,
 neile jeda kurja weel kord filmade ette fujutada.

„See on patupakk!“ hüüab ta wägewalt...
 „Meie filmade ees on kurja kawaluje faks ohw-
 rit: faks elu on tema teol lõppenud — isa ja lapse-
 lased! — Lapsed!“ noomib ta tõsiselt, „lapsed, ha-
 lastage oma lõpmata suurtes patutujudes oma au-
 sate isade ja emade hallide juuste peale, nende
 auste nimepeale!...“

„Siisi!“ hüüab ta, „Siisi, kes ja küll siin ei ole, kes ja seaduse käes oma teo nuhtlust ootab, võib olla, koguni kerget nuhtlust ootab seaduse nõrkuse pärast, mõtle, mis ja meie kogudusele oled teinud! Teie,“ pööris ta inimeste poole, „teie wabandate teda, nagu ilmselgelt seadusgi, „ta on jeda ehk unustuses korda saatnud... ta oli abita... wäikene pidi lõppema...“ Ärge waadake nii! Teie waatate ehk kerge nuhtluse peale ja ütlete: „Mis on see kära?! Paljalt mõningad tüud, — see pole midagi!“ — Aga, mis ei ole midagi?! Ma küsin: Mis on siin?“

Ta näitab alla haua põhja. Seal all aga haigutab musta maa niiskelt lõhnaw tumm suu, mille turgust üks juur, teine imepõikune puusärgikene weel wiimaseid pilkusi pilwerantadega tükeldatult taetud taewa poole jaadawad, et siis, võib olla, just praegu, praegu end lõike andeksandwa maa muldse fudamega ühendada.

„Ma küsin,“ räägib kõneleja, „kes on neid tapnud, kes on jelles süüdi?!“

Ta waatab kogudust. Naised nutawad, nagu ei tohiks nad wastata; meeste karwased näod on maa poole pöördud...

Ülevalt waatab aga tuim päikene alla, katab oma põlewa näo mustjas-tumeda põhjaga pilwetüki nagu aurufobara taha ära, muudab omra tühjad kiired kollakas-punaseks, mis ümberolejate nägudele, higit lõhnawatele kätele punaka, werekarwa helgi annab, nagu oleks neil kõigil häbi.

Ka kõneleja pale punetab; ta räägib äritust; ta käed on ka punakad, werekarwalised.

„Kes on jelles süüdi?“ küsib ta weel kord.

Ilm on aga palaw... Bist tuleb õhtuks müris-
tamist... Keegi ei julge wastata. Surmawailus...

Ja nende näod punetawad, nagu oleks neil
häbi, ja nende käed paistawad hekkjad, werelawa-
lised olewat, nagu oleksiwad nad kusagilt weretöö
pealt jüa kofku tulnud, et oma töö üle häbi tunda,
ehmatada. nutta...

„MÖTTE“ RAAMATULADU, TALLINNAS

- Aasta albumid. Ilmuwad iga aasta. Hinnad 70 k. — 1 rbl.
A. Bebel. Seltskonna sotsialiseerimine. 25 k.
W. M. Behterew. Lapse terwishoid. 6 k.
Doktor Bernsteini Juhatusraamatuke. 25 k.
Fr. Delfttsch. Kelle poeg oli Kristus? 20 k.
Edasi I—IX. Piltidega à 25 k. Tagasi. Piltidega. 20 k.
Eewa (albumid). I, II à 25 k.
L. Gumplowicz. Abielu ja wabaarmastus. 15 k.
A. Heraklides. Eesti usk. Piltidega. 25 k.
A. Heraklides. Teadusline piibli sõnaraamat. 180 pild. 1.25 k.
R. G. Ingersoll. Wastukohad piiblis. 20 k.
Kautsky. Erfurdi program. 25 k. Suur Prants. rewolutsion. 20 k.
Kiltshewski, W. Mis naisterahw. endi üle waja teada. 15 k.
T. Korpimaa. Ostuühisused ja sotsialismus. 20 k.
Kuidas loomadega ümber käia. 3 k.
P. Lafargue. Ajalooline idealismus ja materialismus. 10 k.
W. Lwow-Rogatschewski. Trükisõna ja tsensuriamet. 40 k.
Lendkirjad. „Lendlehe“ väljaanded kokkukõidetult. 3¼ k.
M. Marina. Soome. Hulga piltidega. 1.50 k.
Karl Marx. Kapital. I. Ilmub annetena, iga anne 30 k.
A. Menger. Anarhismus. 10 k.
Mõtted. I. Piltidega. Hind 1 rbl. **Mõtted.** II. Pilt. 1.20 k.
N. A. Rubakin. Imede ja saladuste seas. Nr 1 ja 2 à 15 k.
Rusticus. Kuda ja mida uskuda? Teaduse kindlusest. 10 k.
S. Shiwago. Lehekülg Schweitsi wabastuse-ajaloost. 20 k.
Tähtsamad kodumaa arstirohutaimes. 5 k.
A. Tõnnurist. Narwa. Hulga piltidega ja kaartidega. 1 rbl.
Eduard Wilde. Awalik kiri Eesti Kirjanduse Seltsile. 15 k.
M. Wood-Allen. Utle mulle õigust, armas ema. 20 k.
Volk. Ernst Renani „Jeesuse elu“. (Referat.) 15 k.
-

- L. Andrejew.** Jutt seltsmest ülespoodust. 55 k.
W. Buck. Juku elulugu. 10 k.
Alwine E. Jõuluõhtul. 3 k.
Ger, A. Äratatud. (Roman.) 60 k.
Herrad seltsimehed riigimoonakateks. Karrikatuuridega. 19 k.
Jõulussõw. M. Marina tõlgitud jutt. 3 k.
Arwid Järnefelt. Maaema lapsed. 30 k.
W. Menshinski. Jeesus. Barrabase raamatust. 10 k.
Murdel ja teised lood. 30 k.
E. Peterson. Liisi. 12 k.
W. Proletarlane. Sõnajak. 50 k.
J. Puhasorg. Meie elu. 80 k. Ka „parem“ seisus. 8 k.
H. Rooskaja. Jämedad jooned. 22 k.
M. Twalu. Aadama ja Eewa päewaraamatud. Piltidega. 30 k.
A. Tõnnurist. Kriipsud. 75 k. Kui loodeti. 7 k. Patuoinas. 10 k.
E. Wilde. Julustused. 1.25 k. Muiged. 70 k. Mäeküla piimamees. 3 r.
E. Zola. Süekawajad. (Germinal.) 2 rbl.